

A gép II

Lapszámunk 1., 4., 7–10., 12–14. és 17. oldalát Soó Zöld Margit sepsiszentgyörgyi Erdélyi Művészeti Központban megrendezett kiállításának anyagával illusztráltuk.

PAPP ATTILA ZSOLT

A Danse Macabre örök

Azokban az időkben, amikor nem gyilkos mikroorganizmusok, hanem a szén-dioxid-kibocsátás miatt aggódtunk, és iskolakerülő iskoláslányokat tartottunk hősöknek a most élet-halál harcot vívó orvosok, nővérek, ápolók, mentősök, önkéntesek helyett (azaz alig néhány, örökkévalóságnak tűnő héttel ezelőtt), a világvége-próféciák valódi reneszánszának lehettünk tanúi. A jelenkor új flagellánsai végigvonultak a világ nagyvárosain, hirdetve, hogy – ő, a szegény költő! – „az emberfaj sárkányfog-vetemény”, közeleg az ítéletnap, amire bőségesen rászolgáltunk, hiszen az embergyermek rákos daganatát a Földanya testén. Aztán amikor „a föld megnyitotta az ő száját”, kiderült, hogy senkinek sem akarózik vállalnia az önkéntes bűnhődést – inkább elrejtőzünk a pusztulás elől.

A nagy megpróbáltatások, különösen a járványok kísérőjelensége a kollektív önostorozás mellett a Danse Macabre valamilyen alakváltozata; az az egyszerű, mégis hétköznapjainkban eltemetett tudás, hogy *mindenkit elvisz a halál*. Nem válogat, előtte mindnyájan egyenlőek vagyunk, a császár, a dáma, a bankár, a püspök, a szajha, a paraszt egyaránt védtelen – amint azt tudjuk a középkori haláltánc-reprezentációkból. És amikor azt látjuk, hogy kormány-

fők, miniszterek, hercegek, sztárszínészek, üzletemberek és képviselők fertőződnek meg ugyanúgy, mint bárki más, nem tudunk többet tenni, mint akkor, amikor pestis pusztított Európa tájain: bezárkózunk, elkülönülünk embertársainktól, fegyelmezetten egy helyben maradunk, és reméljük, hogy az „ellenség” nem talál ránk. Az űrkutatás, a készülő Mars-expedíciók, a génmanipuláció, a klónozási kísérletek, a mesterséges intelligencia, a nemátalakító műtétek, az általános digitalizáció korában nem az orvostudomány és a technológia fejlettségébe vetjük a bizodalunkat, hanem egy több száz éves, az állítólagosan „sötét” középkorba visszanyúló módszerbe, amelyet először a velenceiek alkalmaztak, hogy megvédjék városukat a tengeri úton érkező távoli betegségek tovaterjedésétől: a *karantén*ba. Arcvédőnk mint a pestisdoktorok madármaszka – eljövendő korokban ez lesz a huszonegyedik századi vírusikonográfia központi eleme.

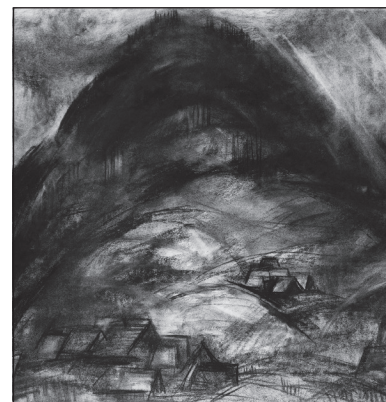
Most tele a padlás a vészhelyzet legkülönbözőbb értelmezéseivel, komolyan veendő elemzések és futóbolondok vágyvezérelt képzelgésai versengenek a képernyők előtt kuporgó milliók figyelméért, de abban megegyezni látszanak, hogy a járvány elvonulása után semmi sem lesz olyan, mint azelőtt volt.

Fogadjuk kellő kétellyel ezeket a jóslatokat. A kiürült utcák és terek, melyeket helyenként újra elkezd birtokába venni a természet, az embertől elhagyott, mozdulatlanlanságba dermedt világ, a maszkok mögött rejtőző emberek képe, a velünk maradó bizalmatlanság mind arra emlékeztet, hogy a lényeges dolgok alig változnak valamit. *A múlt itt van és sose lesz vége.*

„Az élet egy elég költséges és örült hobbi”

INTERJÚ
MAGYARY ÁGNESSEL /2

Varujan Vosgianian

EZERKARÚ JÉZUS /4

Ritter György

ANAMNÉZIS /19

„Az élet egy elég költséges és örült hobbi”

Interjú Magyary Ágnes íróval

– Kolozsváron születettél, és itt kezdted iskolába járni, 1989-ben viszont áttelepültetek Magyarországra, ott fejezted be líceumi tanulmányaidat. Mennyire volt drámai a váltás, vagy egyáltalán nem volt az? Mire emlékszel szívesen a Brassai Sámuel Elméleti Líceumban eltöltött évekről, illetve Kolozsvárról – ahova, ha jól tudom, évente visszajársz? Hol van a hazád, ha úgy tetszik, egyáltalán szűk-séged van-e a haza fogalmára, érzésére?

– Nagyon drámai volt a váltás. Legálabbis akkor annak éltem meg. 1989 szeptemberében úgy nézett ki, talán többet nem fogunk tudni visszajönni Kolozsvárra. A Brassai a mi utcánkban volt, hiszen a házunk a Magyar utca másik végében állt pont a Szentpéteri templom mellett, néhány trolimegállónyira az iskolámtól. Az elképzelés az volt, hogy a szüleim nagyon korán reggel elmentek dolgozni és kötelező jellegűen a szocializmust építeni. Nekünk, nagyanyámmal később lehetett felkelnünk, és szépen, időben az iskolába érünk. Ezzel szemben a valóság az volt, hogy arra ébredtem: nem ébredtem fel. Kényelmesen kiszálltam az ágyamból, átsétáltam nagyanyám lakrészébe, gyengéden felébresztettem, majd komótosan elkészültünk és kiléptünk a kapun. Az utca kihalt volt, hiszen mindenki a munkahelyén, a gyerekek óvodában, iskolában voltak. A troli sem járt, mert minek, hiszen senki sem volt az utcákon. Így gyalog indultunk el. Nem zseniőztünk magunkat.

Nagyon vidámak voltunk. Petőfi-verseket szavaltunk menet közben.

Az iskolában saját bábszínházam volt, és szünetben, amíg a fiúk a német osztály tanulóival verekedtek (egy év múlva már nem volt német osztály), mi a bábokkal játszottunk a barátnőimmel. Én találtam ki a történeteket. Akkor még nem ismertem azt a szót, hogy dramaturg.

Ötödiktől Egyed Emese lett az osztályfőnökünk, akivel két színdarabot is előadtunk, *Az aranyszőrű báránnyal* és *A Pál utcai fiúkat*. Ezen kívül a Brassaiiban az volt a szokás, hogy nagyszünetben lehajtottak bennünket – mint a rabokat a börtönudvarra (ezek apám szavai, aki szintén a Brassaiiban járt). Volt egy rettegett romantánő, Dan Mari, aki mindig panyókára vetve hordta az irhabundáját, és már messziről süvített a hangja a folyosókon. Mindenki félt tőle. Mi a barátnőimmel létrehoztuk a Budi Tanácsot, amelynek saját alapszabálya volt, és módszeresen vezettük a jegyzőkönyvet. Ennek a civil szervezetnek az elnöke én voltam. A tevékenységünk abból állt, hogy nagyszünetben beözönlőtünk egy vécéfülkébe, magunkra zártuk az ajtót és röhögtünk. A felsőbb évesek őrvongtak, mert nem tudták elvégezni a dolgukat. Így viszont mi kilencven százalékosan megúsztuk, hogy lehajtsanak bennünket az udvarra. Nagy móka volt!

Az a Kolozsvár, ahol én nőtem fel, már köszönő viszonyban sincs azzal a várossal, amit ma ismerünk. Erre írtam az *Egy férfi* című művemben: „Volt egy Ko-

lozsvár. Ma már nincs. Csak az én fejemben létezik.” James Joyce azt mondta, ha egyszer Dublint valami miatt földig rombolnák, azt szeretné, ha a várost az ő írásai alapján építenék újjá. Ezt a gondolatot én úgy parafrázáltam az *Egy férfi* című művemben: „Azt akarom, hogy ha Kolozsvár egyszer elpusztulna, a képzeletemből építsék újra.”

A haza a nyelv. A nyelvet senkitől sem lehet elvenni és bárhova magunkkal vihetjük. És azt csinálhatunk vele, amit akarunk. Ennél nagyobb szabadság nincs.

– *Értelmiségi családba születted, felmenőid között erdőmérnök, közgazdász, helytörténész, orvos, szerkesztő is van. Hallottál-e sokféle történetet tőlük, befolyásolta-e a családi milió valamilyen formában azt, hogy milyen pályát választottál később?*

– Rengeteget nyaggattam a két nagyanyámat a családi történetekért. Ez nem bizonyult teljesen hiábavalónak, mert a *Víziló a Szamosban* című regényem amolyan családregegy szeretne lenni, hiszen a cselekmény 1909 – ekkor vásárolta meg a dédapám a Magyar utca végén álló házunkat a Szentpéteri templom mellett – és 1984 között játszódik, amikor is lebontották az egész környéket és minket is kitessékeltek onnan. A kert végében folyt a Szamos, jobban mondva a Malom-árok, és egy álmomban ott láttam meg a vízilókat. Ez a víziló fontos szerepet játszik a műben, mivel a tudomány minden állítása ellenére ez egy nagyon kényes állat és rengeteget nyafog. Főleg miután Damjanich tábornok megígéri neki, hogy kolbászt csinál belőle. A tábornok azért képviseli ezt az elég radikális álláspontot, mivel úgy véli, a kövér ló csak kolbásznak jó. Persze ezzel komoly szorongást idéz elő a vízilóban, aki azonnal beadja az útlevelekérelmét, hogy valamilyen civilizáltabb országba tudjon távozni, mint például Nyugat-Németország.

Ha a családom hatott volna a pályaválasztásomra, akkor most orvos vagy ügyvéd lennék.

– *Az ELTE BTK Magyar Nyelv és Irodalom, illetve Spanyol Nyelv és Irodalom szakán végezted felsőfokú tanulmányaidat. Miért ezt választottad, milyen hatással volt rád a spanyol nyelvű irodalom, van-e kedvenced, kedvenc „spanyolod” – hiszen köztudott, hogy számtalan spanyol nyelv és irodalom létezik Perutól Argentínáig és Mexikótól az óhazáig, azaz Spanyolországig.*

– Na, igen. Borges előszeretettel szólt be a *spanyol* spanyol irodalomnak, Lorcáról például azt, hogy csak az tette költővé, hogy sikerült a legalkalmasabb időben meghalni. Mondjuk a spanyolok sem maradtak hátra, mert a Real Academia Española hitelt érdemlően bebizonyította: Borges nem tud spanyolul. Mexikó nem olyan rég azzal állt elő, hogy a spanyolok fizessenek neki kárpótlást a gyarmatosítás miatt, de persze az

MAGYARY ÁGNES

1975-ben született Kolozsváron. Gyermekkorát Kolozsvárt töltötte, a Brassai Sámuel Elméleti Líceumba járt. Tízéves korában ritka izombetegséggel diagnosztizálták, idővel mozgáskorlátozottá vált. 1989 óta Budapesten él. Itt érettségizett 1995-ben a Jedlik Ányos Gimnáziumban. Felsőfokú tanulmányait az ELTE BTK Magyar Nyelv és Irodalom, illetve Spanyol Nyelv és Irodalom szakán végezte. 2000/2001-es szemeszterét Erasmus-ösztöndíjjal az Université Catholique de Louvain Romanisztika szakán töltötte. 2003 óta szabadúszó író, nyelvtanár. 2007–08-ban forgatókönyvírást tanult a budapesti Közép Európai Egyetemen (CEU). Négy könyve jelent meg, legutóbbi köteve: *Víziló a Szamosban* (Magyar Napló, Budapest, 2018).

már senkit sem zavar, hogy Mexikóvárosban van egy tér, amely egy az egyben egy madridi tér másolata. És ezt nem a gyarmatosítók építették!

Akárhogyan is van, magyar fejjel szinte felfoghatatlan, hogy ez a nyelvi közönség – mert minden lingvisztikai és mentalitásbeli különbözőség ellenére ez egy nyelvi közösség, a kínai után a második legbeszélt nyelv a világon. Pár év múlva – a prognózisok szerint – az Egyesült Államok lesz az az ország, ahol a legtöbb spanyolul beszélő él. Tehát ha valaki ír egy könyvet spanyolul, annak elméletileg félmilliárd olvasója lehet. És erre azért mindenki egyaránt büszke Madridtól Buenos Airesig.

Mindenki tökéletesen megérti a másikat, azzal együtt, hogy vannak különbségek. A madridi pincér rögtön fennhéjázó lesz, ha mexikói akcentust hall. Eduardo Mendoza 2016-ban kapta meg a legrangosabb spanyol irodalmi elismerést, a Premio Cervantest, és a beszédében elmesélt egy anekdotát: egy barátjával New Yorkban beültek egy kávéházba, a pincérnő pedig puerto ricói volt, ezért spanyolul beszélgettek vele, a nő egy idő után megkérdezte, hogy ők franciák-e, mert olyan furcsán beszélnek spanyolul.

Ha kedvenc szerzőt kellene mondanom, akkor talán Borges lenne az egyik és Cervantes a másik. Borges szikár stílusa és intellektuális magaslatai nagyon a kedvencem szerint valók. Nem beszélve a humoráról! Mint ember is nagyon szimpatikus számomra. Sokáig egy könyvtárban dolgozott Buenos Airesben, és egyszer az egyik kollegája lelkendezve újságolta neki, hogy képzelje, az egyik lexikonban talált egy író, akit pont úgy hívnak, mint őt: Jorge Luis Borges. Az argentin író nem szólt semmit. Egy másik alkalommal egy fiatalember lépett oda hozzá azzal: „Mester, ön halhatatlan.” Erre azt válaszolta: „Ugyan már, nem kell annyira pesszimistának lenni!”

Cervantesről elég sokat írtam már. Itt, a *Helikon* oldalain jelent meg a *Cervantes Odüsszeiája, avagy magyar kalózkok Észak-Afrikában*, amelyben arról értekezem, milyen volt Cervantes élete az algéri kalózkok fogságában. *A szent, a disznó és az álságos szűz* című novellám pedig az író Valladolidban töltött idejéről szól, amely tartózkodás egy gyilkossággal végződött. Cervantest börtönbe zárták, bár a mai napig nem lehet tudni pontosan, mi történt. *A kóbor lovag kalandja* című novellában a *Don Quijote* egyik fejezetét parafrázálom, ahol a búsképű lovag megtámad egy menetet, mert azt hiszi, elraboltak egy királylányt. Persze kiderül, hogy nem valamiféle ármányról van szó, hanem szerzetesek szállítják halott testvérüket egyik rendházból a másikba. Ezt a történetet Cervantes a valós életből merítette, amellyel én kasztíliai utazásaim során találkoztam. Történt ugyanis, hogy amikor San Juan de la Cruz, alias Keresztes Szent János 1591-ben meghalt, miután az izgága költő, író szerzetes annyi fejtörést okozott az egyháznak, nem merték eltemetni azon a helyen, ahol elhunyt, hanem átküldték egy másik kolostorba, hogy baj-

lódjanak vele ők, azok meg praktikusán visszaküldték.

És hogy miért választottam a spanyol szakot? Leginkább azért, mert az angol szak lett volna célszerű – akkoriban mindenki angol szakra ment, és mi középiskolában angol tagozatosak voltunk. Ezért mentem inkább spanyolra. A spanyol akkoriban az ELTE-n kis szak volt a magyarhoz és az angolhoz képest is. A magyaron egy évfolyamon volt négy-száz ember, angolon talán százötven, a spanyolban meg negyven. Valóságos békeszigete volt a Múzeum körúton a spanyol tanszék a nyüzsgő Piarista-közhöz képest (akkoriban még ott voltak a magyar tanszékek). Nem bántam meg. Sőt! A 2000–2001-es félévben Erasmus-ösztöndíjjal Louvain-la-Neuve-ben tanultam (spanyolul Luvaina), ahol megismerkedtem Anával és Mariával. Nekik köszönhetően járhattam Madridban többször és ismerhettem meg Kasztíliát. A nyelvi fejlődésemben is jelentékeny szerepet játszanak.

– *Prózát, drámát írsz, és forgatókönyvet is – mindezt utánozhatatlan magyaryágnesi humorral, írásaidban szarkazmus és derű jól megfér egymással. Négy önálló köteted jelent meg, és remek prózák hosszú sora, erdélyi, magyarországi lapokban. Hogyan építesz fel egy történetet, honnan indulsz, mit írsz le először: a címet, a történet vázát, vagy csak megszületik a kezdőmondat és utána megy minden a maga útján? Próbálkoztál-e valaha versírással, és ha igen, miért hagytad abba?*

– Próbálkoztam versírással. Egyszer több versemet is felolvastam Egyed Eme-sének, aki nagyon türelmesen végighallgatott, majd kedvesen azt mondta: írjak inkább prózát. Azóta persze rájöttem, hogy az attitűdömmel volt gond, mert a helyes hozzáállás az, ha én rossz költő akarok lenni. Ugyanis mindenki jó akar lenni – természetszerűleg. Szóval rossz költőnek egészen kiváló vagyok!

Petőcz András szerint mindig gyanúsak az egy műfajú szerzők, szóval én már annyit legalább elértem: nem vagyok gyanús. Inkább történetek ragadnak meg, azokat igyekszem kibontani, vagy valami megfelelő nyelvi formát keresni hozzá. Néha belefutok a címadás nehézségebe, nem könnyű jó címet találni. Az írás folyamata sokféle lehet. Van, amikor elég egy jól megválasztott kezdőmondat és utána minden megy magától. Ez a jobbik eset, persze.

– *Szabadúszó író és tanár vagy – a kérdés csúf, de nem teljesen az: hogyan lehet így fenntartani egy egzisztenciát, mit feltetelez részedről ez?*

– Olyan, mint a légtornász. Ha ügyesen csináljuk, jól megy, de csak egyszer lehet tévedni.

– *2003 és 2008 között a Magyary-féle amatőr színtársulat vezetője, háziszervezője, dramaturgja és rendezője voltál – hogyan kezdődött, miért fejeződött be ez a „történet”, ha befejeződött?*

– Az amatőrség előnye a lelkesedés. Van olyan színész ismerősöm, aki azt mondta, úgy járt be a színházba, mint kémiaadolgozatra. Ilyesmi egy amatőr társulatnál nincsen. Ami viszont van – és általában ez szokott a vég lenni –, hogy mivel nincs fizetés, mindenki lohol az élet dolgai után, és a nagy lelkesedés egy idő után már nem lesz elég.

– *Az írás és olvasás mellett mivel foglalkozol a legszívesebben, van-e költséges vagy örült hobbi? Milyen a viszonyod Szamócával, a bársonyos fülű golden retrieverrel, akivel megosztod napjaid nagy részét? Számodra talán nem a legegyszerűbb vállalkozás az utazás, mégis szívesen kelsz-e útra, melyek azok a helyek, ahol a legjobban érezted magad eddig?*

– Az élet egy elég költséges és örült hobbi, de ezen kívül más káros szenvedélyem nincsen. Szerintem mindenhol nagyon jól éreztem magam, ahova sikerült eljutnom. Kalandvágyó vagyok. Spanyolország persze sok szempontból különleges. A nyelv miatt, az ott lévő barátaim miatt és hogy valamelyest mélyebben ismerem a kultúráját. Szerettem a spanyolokat, mert örültek. A második helyre talán Írországot tenném. Az írek is örültek, ha egyszer megpróbálják őket kiegyenesíteni, elég nagy bajban lesznek. Dublinban azzal mentem be a könyvesboltba, hogy a legörültebb ír író legörültebb könyvét szeretném. Kiszolgáltak.

Szamóca most önkéntes karanténban sanyarog velem, de méltósággal tűri és közben vadkacsákon méléz. Hogy azok milyen izgalmas állatok! Milyen jó lenne egészen közelről megvizsgálni őket!

– *Folyamatosan dolgozol újabb és újabb történeteken, könyveken, vagy van olyan, hogy beáll az alkotói csend, avagy az írásra való képtelenség szörnyű állapota? Ha igen hogyan, mivel kezeled ezt? És természetesen a számóca a tortán: min dolgozol most, milyen tájakra viszi majd az olvasót az új regényed – ha jól sejtem, hogy regény van készülóban Ágnes műhelyében?*

– Folyamatosan dolgozom, de nyilván engem is kerülget a nagy mumus, az alkotói csönd. Elég félelmetes lény. Leginkább kétségbeeséssel kezelem. Van egy kéziratom, ami már majdnem kész: *Madrid azt hiszi, ő Toledo*. Amolyan útirajz, esszé, kultúrtörténeti barangolás. Az eredeti elképzelés szerint Madrid és Kasztília lett volna, de aztán annyi anyag lett, hogy végül Madrid maradt önállóan és Kasztília majd külön jön. A második részben. Ilyet még nem írtam, szóval számomra ez most egy teljesen új műfaj. Közben dédelgetek egy regényötletet is. Haverda Mária 1909-es bűnpere és az azzal kapcsolatos sajtóhajchó ragadta meg a képzeletemet. Maga az ügy rémségesen egyszerű, sőt mondhatni szálnalmas. A korabeli sajtó nagyon találóan szabadkai posványpörnek nevezte.

MÁRTON EVELIN

Ezerkarú Jézus

(Iisus cu o mie de brațe)

(részlet)

Előhang

Engem nem vittetek le, a mélybe,
József és te, Nikodémusz,
Föld, aki jó vagy, és könyörületesen
mindent betakarsz, engem nem takartál be.
A puszkagolyók úgy folytak a vállamon, mint a vadméz.
És a hó, mindközönségesen tiszta és gyógyító,
lerakódott megfagyott homlokukra;
csak az én homlokomon olvadt el.

Szememen megmaradt odakarcolva az a fény,
mint egy kép, ami megrémíti a tükröket
és megdermeszti az ezüstöt.

Hallom álomban éberlétben, hogy töltik a puszkákat, és felriadok.
Kiáltok, intek, hogy megóvjam őket, de hiába.
Meghalnak bennem, ismét és mindig.
Ahogy Jézus feláldozza magát minden vasárnapon
az oltáron.

Történjen bármi, fogaim közé veszem a húsomat.
Már tudom! Arra szántak, hogy meséljek.
Így eljött az idő, hogy bocsánatot kérjek
Vétkemért, hogy élve maradtam.

A gyermek-bárány balladája

Barackfa virága,
ne nyílj ki korábban,
ne engedd, hogy elhívjon a hó fehérsége.
A hó egy más fának a virága,
amelynek ágain

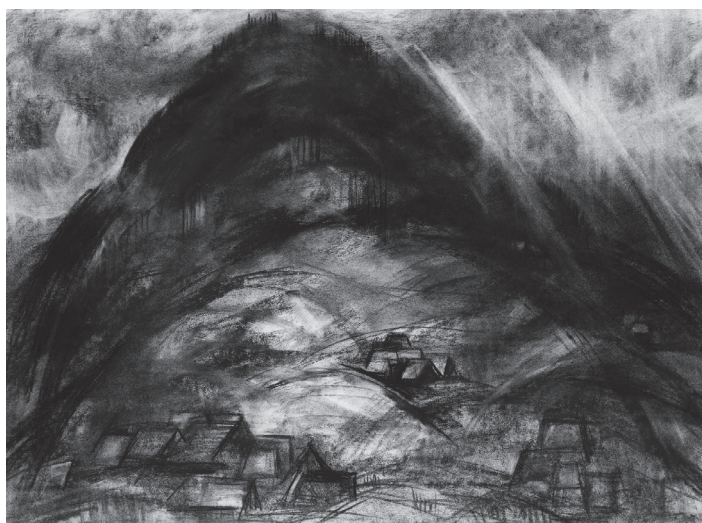
barackrügy, meg ne nyílj.
Hagyd a szélfúvásra a hegy útját,
hagyd a napra a tej útját
és az esőcsatornákra a házak zokogását.
Mert különben, barackvirág, édes belsőd
mint a kereszt fája,
mint a vizek fényessége,
már nem fog megérni.

Bárányka-gyermekecske,
ne engedj a napjaidból
azoknak, akik nem tudják,
hogyan még élni fogsz,
azoknak, akik elfeledték, hogy a te húsdoból
rohannak, a semmirevalók, lakmározni.

Bárányka-gyermekecske,
Sugár-villám sújtott, golyók döftek át,
láncfalpak tapostak szét,
ülj le velünk a keresztútnál
és adj elemózsiát édes testedből,
amikor a bárányok fizetik meg
a földi átkot,
amikor a gyermekek meghalnak
a szüleik előtt.

A szó, mely gyilkol

Emlékszem: december huszonegyedikén
a fény furcsa volt, mint a világ kezdetén,
amikor a szó az, ami.

Este

Amikor a halál szó éppen halált jelent,
a golyó szó öl, és a vér szó
valóban vér.

A szájából nem marad egyéb, mint egy forró viaszfalt.
A szavak kitörnek, mintha a halász
felhasítja a hálót, hogy a halak kiszabaduljanak,
mintha az emberhalász szétbontja hálóját.
A testetlenek, a kimondottak, keringenek a világ felett,
az ajkakra, a szemhéjakra és a mellekre vetik magukat,
bármire, ami lehetségessé teszi a hallgatást.
Alászáll egy harang, egy tömlő, egy megfordított fül,
ami arra kényszerít minden gondolatot, hogy hallja magát.
A szó átlüktet a halántékokon, átfütyöl az orrlyukakon,
felrobban a szívekben. Nem tudsz védekezni.
A testet öltöttek letérdelnek a testnélküliek előtt.
Bármelyikre mutatsz, hogy bűnös, túl kevésnek tűnik;
fél évszázad óta túl sok vétek nyomja vállainkat.
És akkor azt mondom magamnak: a szó volt a legnagyobb gyilkos.
Be nehéz küzdeni ellene a hallgatásaidal.
Be nehéz éppen azt megtalálnod, akitől bocsánatot kérhetsz.

A kifalazás áldozathozatala

Végül éreztem, ahogy a fal elkezd
kinőni belőlünk.
Csontjaim voltak a falam kövei,
verejtékkel, összetört álmokkal,
szó-törmelékkel egybetapasztva.
A szemek, lesütött pillantásaik, kizöldültek ölükben,
mint az őszi kamilla.
A falnak csak belső pereme volt,
nem tudtál felmászni a lőrészekhez, hogy kitekints.
A másoknak az arcát vöröses arcfestékek borították,
mint a vidám holtakat:
egy vakolat-szöglet se bukkanjon fel
és mindenki maradjon a falával minél magányosabban.
Néha a lélek áthatolt a repedéseken, ki, a fényre,
mint egy verejtékcsepp a halántékokon,
mit letörölsz, szégyenkezve, sietve.
Ellenszegültem, emberi erőmmel –
eltávolítottam a rácsokat, mint a holdat, nézve,
hogyan maradjon kerek,
a falra véstem a tiltott szavakat,
mert, ki-nem-mondva, elfelejthettem volna,
belülről ütöttem a kapukat, mint egy furcsa várban
amely önmagát ostromolja.

Itt igazi hősök haltak meg

Aki nem hallotta egy puska nyekkenését, amikor töltik
egyenesen a saját mellének szegezve,
az nem tudja, mi a hallgatás.
Amikor a levegő kiürül köröskörül: az ujj, mely megnyomja.
Füleim feszültek. A fülekből vér folyik.
Rohanunk. Egy vagyok talpam nyomaival,

A kiáltás az egyetlen suttogás, ami még hallható,
Egyetlen bizonyossága annak, hogy még élsz.
A halál közöttünk táncol. Nem siet, lassan válogat.
Abban az életkorban vagyunk, amelyben szerethetjük,
mint egy szép nőt.

Az összezúzott ujjak egyberándulnak, mint egy madár karmai,
kapaszkodni akarnak, valamit még meg akarnak fogni,
egy maroknyi földet vagy füvet.

Köröskörül csak verejték és vér, síkos aszfalt,
semmi, amibe belekapaszkodhatnál.

Az aszfalton a halál egy perccel korábban érkezik.

Majd meghallottam a lánctalpak csikorgását és a föld hangját,
amint felelt a mélyből.

Olyan voltam, mint egy víz, amely kettényílt, és a kocsik
beléptek utánunk a tenger közepéig.

Valaki e helyen azt írta később:

„Itt igazi hősök haltak meg.”

Azonban mi volt az az igaz? Ki fogja valaha is kimondani,
és hánynak adatik meg közülünk, hogy hallja,
amikor saját kiáltásukat sem voltak képesek meghallani?
Szorul a kör, és belsejében semmi sem véd meg bennünket.
Annyi, hogy láttam, amint a közepén alászáll
egy angyal, fejével alatt.

Minden szárnycsapásával jobban befűrödött a földbe,
a világosságból minden vergődésével a sötétség felé húzott bennünket.
Azon a napon mindent végigvittek,
csak a megváltást nem.

Áldozat és hóhér

Láttam a kövezetre folyt vért.

Majd láttam a bennünket körbekerítő pajzsok felett,
amint felemelkedett a zászlajuk. Vörös volt, mint a vér.

Azt hittem, hogy így szokták siratni halottaikat,
de az egyenruhákön nyoma sem volt a vérnek.

Repedés sem volt rajtuk, mint akik díszmenetre készültek.
Sebeink cseppjei sem érintették őket.

Tehát nem siratták halottaikat. Csúfolták a mieinket.

Minden sebünk olyannak tűnt, mint egy zászlajuk,

Minden halott vöröszászló-vívóvá vált,

mi a szívébe vagy a homlokba volt szúrva.

Valaki már születésünkkor a rosszat a szívünkbe ültette,

és most diadalt ült, kisarjadva nyitott melleinken át.

Zászlajuk vörös volt, mint a vérünk,

hogy ne lehessen megkülönböztetni a hóhért az áldozattól.

Szerelemdal az Egyetem téren

Mindenképpen megláttam volna őket,
még ha szemeimet az öklömmel zártam is volna be.

Egyenruhát viseltek, ahogy a fák,
amikor nem lehetnek nádszálak, törzsekbe öltöznek.

A víztömlőkkel a kövezetet célozták, de a vér,
lévén erősebb a húsnál,

nem engedelmeskedett.

Meleg gózzá változott és a gomolyagok vérré változtak.

Akkor az Egyetem teret elneveztem azon helynek,

ahol a gőz a vérrel találkozik,

úgy, hogy már nem tudtam, az kinek a sebe:

az emberé vagy az égé,

az ég atyjáé vagy az ember fiáé.

Képzeld el: amikor látom a halált a közelben,

amikor a vas megrozsdásodik, kimutatva, mint minden állat,
a vérét,

őrült kedvet érzek, hogy szeretkezzem veled.

Íme, mondom magamnak, a bennem levő élet lázadásának

legegyszerűbb kifejeződése.

A gyászszerződés – az első állapot

Jézus, Te,

Ama ezerkarú,

Túl kevés egyetlen élethez,

Túl sok egyetlen kereszthez.

Az ember nem születik

Soha egyedül.

Együtt születik az angyalával,

Bűn nélküli, édes ölelés.

Együtt az első

Nagyon emberi bűnnel

A teremtmény szétszakad születésekor

Az angyal meghasad, felemelkedik a levegőégbé.

A romlásból, Uram,

Emeld fel életem,

Fogadd el tiszta, szabad

Felem-részt a Szentlélek palástja alatt!

Dicséret a büntelenek

Eltemetésének,

Kis sírba ültek együvé

Angyaluk mellé eltemetve.

A mennyei hadak

Most alászálltak,

Hogy új gödörbe zárják, mint egy embert,

Fényes arcút, a meghaló angyalokat.

Hol van az ég

És hol a föld,

A búzaszem két szála

Egyesül, hogy lefektesse a testet.

Jézus, Te,

Ama ezerkarú,

Túl kevés egyetlen élethez,

Túl sok egyetlen kereszthez.

A gyászszerződés – A második állapot

Valóban,

Már nem tudom, melyikünk halt meg,

Látom körös-körül a földet és az eget, de mégis,

Soha többé nem leszek ugyanannyira élő.

Aki kopog

A vár kapuján, a szemöldökgerendán,

Nem kérdez, ő a kérdezett:

Ki vagy, szomorú lélek, és mit akarsz?

Hogy megújítsuk

Az emberek megtört természetét,

A halállal megsebeztek testünk, szándékosan,

Tehát ne sirassatok, de jól gondoljátok meg!

Gyertek, énekeljünk

A halált, amit érdemes megélni,

És tárjátok ki a szív ikonosztáz-főajtóját

Befalazott vérrel.

Mennyi béke

A puhaszárnyú egekben,

Elhozzuk nektek, alászállva a gerendáról.

Ha nem fogadjátok el, restelkedjétek előttünk!

Édesanyánk,

Tüköre a képnek, ne sírj többé,

Kezedben, bármily erősen fújna a szél,

A gyertya lángja nem aludna ki.

Illendő tehát,

Hogy szebb arcmost adjunk, mint az összes ember

Néked, ezerkarú Jézus,

A világnak, amelyért még képes vagy szenvedni.

Valóban,

Már nem tudom, melyikünk halt meg,

Látom körös-körül a földet és az eget, de mégis,

Soha többé nem leszek ugyanannyira élő.

CSORTÁN FERENC fordítása

Napocalips

A Smith and Wesson

II. rész

A temetés egy ködös napon volt. Biber már fél kilenckor megérkezett. Néhány kofa árulta virágait a kapunál. Hatalmas kendőkbe burkolózva dideregtek. Görögök voltak. A folyón túlról jöttek a portékáikkal. A legkegyetlenebb télben is frissek voltak virágaik. Állítólag sosem fagnak meg. Legalábbis az öregasszonyok ezt mondták. Vadkan őrnagy szerint gyanúsak, mert rajtuk kívül senki más nem beszél a nyelvüket, és kertészeteikből az időjárás minden zordsága ellenére a legsebb konyhakerti növények kerülnek ki.

– Egy nap – mondta Vadkan őrnagy – a katonaság kikergeti őket a házaikból, feldúlja a kertjeiket, aztán majd kvarttyoghatnak, ahogy csak akarnak, mert már senkit sem fog érdekelni.

Biber persze tudta, hogy ez sosem fog bekövetkezni. Már rég elmúltak azok az idők, amikor ilyeneket lehetett tenni. Vadkan őrnagy csak nosztalgizált.

A hatalom, magyarázta Vadkan őrnagy, egy olyan dolog, amit akarni kell. Ha nem akarod eléggé, akkor nem is lesz a tied. De ha már a tied, nincsen nála csalfább dolog a világon. Hiszen minden percben attól rettegsz, hogy valaki más jobban akarhatja nálad. Az pedig szörnyű lenne. Mert ha már egyszer a tied volt, többet nem lehet élni nélküle. Ezért olyan veszélyesek ezek a görögök.

Vadkan őrnagy valamikor nagyon rég, még mielőtt beállt volna a politikai rendőrséghez, klasszika-filológiát tanult az egyetemen. Ezért úgy vélte, jobban érti a városban élő görögöket, mint bárki más.

– A görögök egykor a világ urai voltak. El tudod képzelni, hogy most megelégszenek azzal, hogy káposztát és hagymát termesszenek a folyóparton? Biztos vagyok benne, hogy készülnek valamire – magyarázta.

Biber gyanakodva nézegette a kofákat, de valahogy nem tudta elképzelni rólu, hogy palántázás közben, a sorok fölött hajlongva lázadásról konspirálnának. Az asszonyok halk hangon beszéltek egymás között, de ahogy Biber közelebb ért, azonnal elhallgattak. Nem néztek a szemébe. Szótalanul mutatták virágjaikat.

A szemközti járdán egy magas fiatalember dohányozott fekete bőrkabátban. Ezek hülyék – gondolta Biber. Egy másik bőrkabátos fiatalember érdektelen arccal sétálgatott a telefonfülke körül.

Békesség volt. A közeli templomban harangoztak. Ettől Biber ideges lett. Feszülten figyelte a bőrkabátosokat. De azok nem csináltak semmit. Biber kotorászni kezdett a zsebeiben. Otthon felejtette a cigarettát. Zavarában virágot vett. A kofák némán vették el tőle a pénzt. Lehet, hogy Vadkan őrnagynak mégis csak igaza van. Készülnek valamire. Nagyon félt. Nem

tudta, mitől. Ez végül is csak egy temetés. Semmi más, csak egy temetés. És ráadásul hideg is van, biztos nem lesz sok ember. Fene egye meg Jordánt – gondolta –, miért pont télen kellett kiesnie a vonatból.

Sosem éltek a városban görögök. Mint ahogy rómaiak sem. De ez nem számított. Mert az igazság nem létezik, csak a meggyőződés, és ha hiszünk valamiben, akkor az úgy van. Mert a valóságra senki sem kíváncsi, arra mindenkinek ott van a saját élete.

Engem nem akart elvinni a mama a temetésre. De én sírtam. Egy kicsit műsírás volt.

– Hideg van – mondta – meg unatkozni fogsz, nem gyereknek való.

Nem érdekelt. Menni akartam. Már csak azért is, mert Wilfri is ott lesz, és ha ő mehet, akkor én is – érveltem.

Mama semmit sem mondott erre, mert nem igazán lehetett mit. Mert Wilfri igenis ment a temetésre, mert Jordán a nagybátyja volt. De persze nekem is a nagybátyám volt, csak éppen a mamának voltak furcsa elképzelései az életről, amely jórészt abból állt, hogy iszonyúan szenvedett, ha nem éppen egy szerepet alakíthatott, és a megfelelő szerephez megfelelő díszlet kellett, és valami miatt a temetőt elégtelennek, sőt kifejezetten alkalmatlannak vélte egy élethű karakter megformálásához. Hogy miért is pontosan, azt persze csak homályos magyarázatokban fejtette ki, amelyek sokszor ellentmondtak egymásnak. A lényeg, semmiképpen sem akartam kimaradni a temetési jelenetből. Mivel már annyit hallottam róla, amikor Janus fejtegette, hogy miért is olyan fontos az egész darab szempontjából, hogy a temetőjelenet ütős legyen. A mama persze ezen is felbosszantotta magát, és azt mondta, hogy ez most nem színház, hanem valóság.

– Miért, mi a különbség? – kérdeztem.

A mama mérgesen rángatta fel rám a pulóvert. Sapkát nem akartam venni. Utáltam a sapkákat. Nekem voltak a legidegtlenebb sapkáim az egész iskolában.

Ez persze túlzás, de már gyerekkoromban is szerettem túlozni. Mindenkinek borzalmas sapkái voltak. Sőt a kabátunk is borzalmas volt, és a nadrágunk, a csizmánk, mindenünk. És mindenkinek egyforma volt. Mert mindenből csak egyformát lehetett kapni. A sapkák, sálak, kesztyűk annyiban képeztek kivételt, hogy azt sokunknak otthon megkötötték.

Itt kezdődtek számomra a problémák. Mert voltak olyan anyukák, akik remekműveket alkottak, azaz olyan sapkákat, amelyek méltán lettek volna díszül bárkinek még nyáron is. Kivéve persze az enyémet. Nekem nem volt ilyen szerencsém. A mama pocsekul kötött. Egyszóval szó sem lehetett róla, hogy én abban a szörnyűségben kimenjek az utcára. És az sem érdekelt, ha zuhogott a hó, és fagy volt. Viszont ez volt a feltétele, ha el akartam menni a temetésre. A mama kézen fogva vonszolt maga után. Én összevissza botladoztam mellette, mert semmit sem láttam. Az orromig húztam be a sapkámat azt gondolva, hogy így nem keltek feltűnést.

– Miért hoztad el a gyereket? – hallottam a kérdést.

A mama játszani küldött. Én zavarba jöttem, mert otthon egész végig azzal rémisztgetett, hogy temetésen nem lehet játszani.

Goethe füle édes volt. Vadkan őrnagy meglepődött ezen. Mentségére legyen mondván, nem volt még tapasztalata költők fülével. Festőével, orvosával, hegesztőével és elsőéves egyetemistáéval igen. Emlékei szerint kezdő korában még egy reálszakos gimnazistát is megharapott.

Goethe füle viszont egyikükére sem emlékeztetett. Egészen puha volt, hiányzott belőle a megszokott porcoság. Lágy volt és süppedős. Mint a habcsók. Vagy mint a vattacukor, amely finoman omlik szét az ember szájában. Egy szóval: teljesen más volt, mint amit egy fültől el lehetett volna várni.

Wilfri nagyapja tábornok volt.

Ez nagy bűnnek számított, mert rossz háborúban, rossz oldalon volt tábornok. Emiatt napjait rettegésben töltötte. Nem is maga miatt, hanem a családjáért aggódott.

Az a háború már nagyon régen volt, és Wilfri nagyapja már nagyon öreg. De adódott egy kis gond.

Az, hogy már régen le kellett volna tartóztassák, de ez nem történt meg. Ő pedig már akkor összecsomagolt, és várta őket. Megmondta a feleségének, Wilfri nagyanyjának, hogy ne várjon rá, mert valószínűleg nem fog élve visszajönni, csak annyit kért tőle, hogy a nővérére, Wilfri nagynénjére, legyen mindig gondja, mert szegénynek gyengék az idegei, amióta a férjét a szeme láttára érte bombatalálat. Aztán megsúgta mindkettőjüknek, hogy a szülei sírjába elásott egy kis dobozt az anyjuk ékszerével a rossz napokra. Ha már minden nagyon rosszul megy, ássák ki onnan.

Ez nagyon régen volt. Akkor még Wilfri mamája sem élt. Aztán megszületett Wilfri nagybátyja, Jordán, de a tábornokot még mindig nem tartóztatták le. Aztán megszületett Wilfri mamája is, de még mindig nem jöttek érte. Végül megszületett Wilfri, de a tábornok még mindig hiába várt. Ez azért is érthetetlen volt, mert a nagyapa harcostársait már jóval Wilfri mamájának a születése előtt sorra letartóztatták.

Amikor a politikai rendőrség beköltözött a szomszédos villába, Wilfri nagyapja ünnepélyes arcot öltött. Eltökélt tekintettel ment le a pincébe. Egy hatalmas láda mélyéről elővette tábornoki díszegyenruháját. Felaggatta a kitüntetéseit. Magához vette a díszkardját. A bőrdíjét még az elvesztett háború után összepakolta. Így állt ki a kapuba. Várta, hogy érte jöjenek. A viláért sem szerette volna, ha felzaklatják a családját. Közben elkezdett esni az eső, beesteledett, és Wilfri nagyamája sírva könyörgött, hogy jöjjön be a házba, mert a végén még tüdőgyulladást kap. A tábornok hajnalban ment be. Szomorúan.

– Ezek azért költöztek ide, hogy engem megfigyelhessenek – mondogatta. – De én

Danaidák-Teremtés

túljárók az eszükön, nem csinállok semmi gyanúsat.

Ezt azonban olyan feltűnően tette, hogy rögtön gyanús lett. Beton hadnagy azonnal igazoltatta, de Vadkan őrnagy leintette. Hiszen csak a szomszédban lakó öregember az. Ezen Wilfri nagyapja annyira megsértődött, hogy újra lement a pincébe felvenni a régi tábornoki egyenruháját az összes kitüntetéssel, és átvonult a szomszédba. A felesége és a nővére sírva könyörögtek neki, hogy ne tegye, de az öreg hajthatatlan volt. Valamit motyogott a becsületről, és félrelökte a zokogó nőket. Döngő léptekkel vonult egyenesen Vadkan őrnagy irodája felé, de előtte még a lépcsőfordulóban lekaptott egy irodistát, amiért nem tisztelgett neki.

– Nem látja, maga barom, hogy a feljebbvalójával áll szembe – üvöltötte vörös fejével. Az irodista, aki már sok változást megért a politikai rendőrségnél, egy szót sem mert szólni, mert azt hitte, hogy a Rend-

kívüli Ügyek minisztere jött el hozzájuk személyesen. A tábornok viszont annyira belejött a szereplésbe, hogy a földszintig pofozta le az irodistát. Utána korát meghazudtolva rohant fel Vadkan őrnagyhoz.

– Vegyék tudomásul, hogy én Aureliano Reindt tábornok vagyok – rontott be Vadkan őrnagy irodájába.

Vadkan őrnagy meglepetten bámult rá. Először nem ismerte fel.

– Áh, a kedves szomszédunk – örvendezett az őrnagy.

– Azonnal álljon fel – kiáltott rá Wilfri nagyapja.

– Tessék? – döbrent meg Vadkan őrnagy.

– Ön egy tábornokkal áll szemben, őrnagy. Adja meg a tiszteletet, vagy kénytelen leszek jelenteni a dolgot a feljebbvalóinak – süvített Reindt tábornok hangja.

– Mégis minek a tábornoka? – érdeklődött Vadkan őrnagy.

Wilfri nagyapja elbizonytalanodott. Ez a kérdés zavarba hozta. Mert minek is

a tábornoka ő? Szomorúan nézett az őrnagyra.

– Mondja, őrnagy úr, mikor fognak már végre letartóztatni?

De Vadkan őrnagynak jó napja volt. Nevetett. És megkérte Wilfri nagyapját, hogy menjen haza az unokájához, és ne féljen semmitől, mert nem fogják letartóztatni, ugyanis semmi okuk nincs rá. Hiszen nem csinált semmit. Mert ha tényleg Aureliano Reindt tábornok lenne, akkor már régen elrohadt volna valami szénbányában, azonban mindenki tudja, hogy Aureliano Reindt tábornokot, az állam egyes számú ellenségét még a háború után főbe lőtték. Wilfri nagyapja lógó orral ment haza.

– Mi történt? – kérdezte a lánya.

– Főbe lőtték – mondta a tábornok –, és emiatt nem akarnak letartóztatni.

Isten veled, Wasseid szép tája! – Öröké az ember nem állja,

Rothad neki tüdeje-mája; –

Így végződik a földi pályája.

Alás'szolgája!

Janus fél tíz fele érkezett meg a temetőhöz. Biber addigra már kékre fagyott. Janus némi gúnnyal nézegette a tehetetlenül tipegő férfit.

– Mit csinálsz? – kérdezte tőle köszönésképpen.

Biber bambán nézett rá. Ő volt az az ember, aki soha semmit sem értett. Ez a legszerencsésebb típus. Mindig tágra nyílt szemmel járkal a világban, döbenten szemléli a többiek küzdelmeit, amelyben ő még véletlenségből sem vesz részt, néha sír-rí, panaszkodik, óbégat, de egy biztos, mindent átvészél. Igazi túlélő típus. Janus biztos volt benne, hogy valamennyiüket ez az alak fogja eltemetni, sőt még lehet a gyerekeiket is, mert a Biber-félék elpusztíthatatlanok.

– Van egy cigid? – kérdezte Biber.

Igen. Ez a másik: mindig elfogy a cigarettája, és másoktól kunyerál. Középiskolában is ilyen volt, állandóan kunyerált: van egy almád, van egy tollad, van házid. Neki persze soha sincs egyik sem, de ha lenne, akkor sem adna. Bibernek persze mindenki ad, mert nincs nála szánalmasabb ember. És Biber tudja ezt. És ettől még szánalmasabbnak érzi magát. Janus adott neki egy cigarettát. Biber hálásan nézett rá. Mint egy orgyilkos – gondolta Janus.

Biber gyanakodva méregette a főnökét. Eszébe jutott, hogy mit mondott neki Vadkan őrnagy: a legrosszabb, ami megtörténhet bárkivel is, az, hogy gyanússá válik. Janus egyértelműen az volt. Több jelentés készült róla, mint bárki másról. Hogy miért is volt gyanús, azt persze Biber nem értette. Vadkan őrnagy, akit nem hiába hívtak így, mert állandóan túrt valamit, azt találta ki, hogy addig nem nyugszik, amíg Janust börtönbe nem juttatja. Ezen dolgoztak a politikai rendőrségen, és az ezredes hűen vitte tovább ezt a feladatot.

Biber nem értette Vadkan őrnagy ügybuzgalmát. Tény, hogy ez a Janus egy barom, de mégsem lehet csak ezért bezárni

>>>> folytatás a 8. oldalon

valakit. De végül is ki volt ő, hogy megítélje a nála okosabbak indítékait. Egy kicsit büszke volt magára. Mert lehet, hogy nem ő a legjobb színész, sőt lehet, hogy nem is a legokosabb, de ő legalább nem gyanús, mint a többiek.

Wilfrivel találtuk meg a Smith and Wessont. Nagyon örültünk neki, mert igazi pisztolyunk még sosem volt. Nem tudtuk, hogy működik, de így is jó játék volt. Azt játszottuk, hogy a tatárok megtámadják Wilfriék házat, és nekünk kell megvédeni. Nem jöhetnek be a kertbe, és a házat végképp nem érhetik el. A tatárok körülbelül heten voltak, és mind nagyon furfangosak. Azt találták ki, miután rájuk szegeztük a Smith and Wessont, hogy alagutat ásnak a pincéig, és úgy jönnek fel a házba. Elsősorban természetesen a pisztolyunkat akarták megkaparintani, utána elfogták volna az egész családot, rabláncra fűztek volna valamennyiünket, és messzire vittek volna, hogy eladjanak gályaraboknak.

Ezen is egy kicsit összevesztünk, mert szerintem nem gályaraboknak adtak volna el, hanem rabszolgának, azonban Wilfri ragaszkodott a gályához. Szerinte a rabszolgaság nem buli, sőt marhaság, de a gálya azért jobb, mert jöhetnek a kalózok, akik kiszabadítanak a gályarabságból. Szóval így gálya lett. Wilfri mamája vette észre a pisztolyt nálunk.

– Mi ez? – kérdezte.

– Ezzel védjük meg a házat a tatároktól – mondta Wilfri.

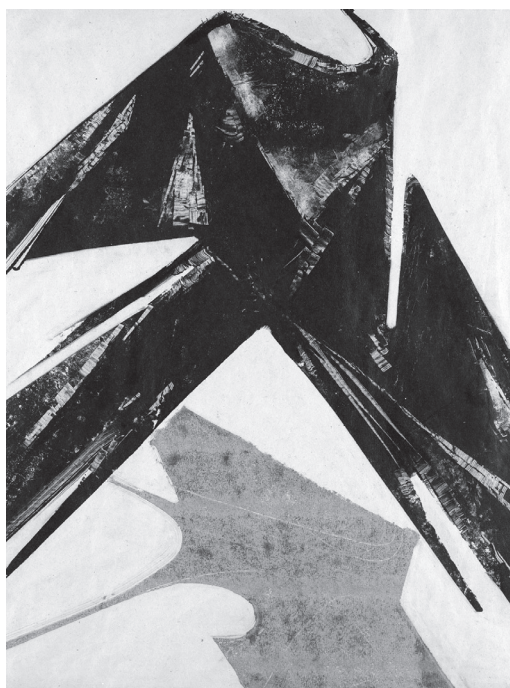
– Honnan van? – érdeklődött.

– A tatároktól vettük el – hazudta büszkén Wilfri.

Nagy balhé lett belőle. Először is a nagypapa kapott ki. A nők azt hitték, hogy az övé a pisztoly. A tábornok mindent tagadott, de nem sok esélye volt az áradattal és a női könnyekkel szemben. Végül mégis csak sikerült meggyőznie őket, hogy abban a régi háborúban, amelyben ő tábornok volt, ilyen fegyverek még nem voltak. Nehezen, de a nők is belátták, hogy igazat beszél.

Ekkor jöttünk mi. Wilfri mesélt a tatárokról, akik meg akarják támadni a házat, még egy titkos járatot is vájtak a föld alatt, és ha eléri a pincét, mindenkit elvisznek gályarabságba. Kapott két pofont. Erre én sírni kezdtem, mire Wilfri bevalott, hogy a kertben találtuk az orgonabokrok alatt. Megindult a tanácskozás, hogy mi legyen a tiltott tárggyal. Végül úgy döntöttek, hogy Wilfri mamája „véletlenül” elhagyja valahol egy újságba csomagolva a városban. Nekünk meg megtiltották, hogy bárkinek is beszéljünk arról, hogy mit találtunk a kertben.

A mama nagyon megszidott, amikor tudomást szerzett a dolgról. Anyyira megijedt, hogy másnap elcipelte az örmény misére. Egy szót sem értettünk belőle, és nem is voltunk katolikusok, de nem számított. Úgy megijedt, hogy félelmében össze-vissza kapkodott. Még keresztet is vetettünk, bár nem tudtuk, hogy hogyan kell, hiszen soha előtte nem csináltuk.

Madár

– Ha még egyszer ilyen ostobaságot tesznek Wilfrivel, akkor végig kell térdelnem két ilyen misét – mondta.

De én nem szeppentem meg, mert tetstett a templom, meg az, hogy semmit sem értünk az egészből. Arról nem is beszélve, hogy izgalmasabbnál izgalmasabb képek voltak a falon.

– Az a bácsi mit csinál ott? – kérdeztem az egyik képre mutatva.

A mama rájött, hogy más eszközökhöz kell folyamodnia.

– Szenved – mondta.

Dühösen ráncigált ki a templomból.

Wilfrivel nem értettük az egész felhajtást. Egy pisztoly. Na és? Új játékot kellett kitalálnunk. De ezúttal óvatosabbak voltunk. Nagy titokban megszereztük a tábornok díszkardját. Azt találtuk ki, hogy Wilfri huszár, a seprű volt a ló, én meg királylány, akit meg kell menteni. Ezen is összevesztünk egy kicsit, mert Wilfri nem akart királylányosat játszani, ő jobban szerette volna, ha én kozák vagyok, és megküzdünk egymással. De nekem nem volt kedvem küzdeni. Így azt találtuk ki, hogy az aranyesőbokor a hétfejű sárkány, aki engem elrabolt, és Wilfrinek azt kell összekaszabolnia, hogy engem kiszabadítson a gonosz sárkány fogságából.

Wilfrinek ez sikerült. Teljesen megsemmisítette az aranyesőbokrot, mindketten felpattantunk a lóra, és boldogan vágtáztunk körbe a kertet. Wilfri nagyokat kurjongatott, és többször a levegőbe vágott a tábornok kardjával. A napfény vakítóan csillant meg a fémen.

Ezt egy, a kapu előtt elmenő járőrelő is meglátta. Egy férfi volt az, aki szintén a szomszédban dolgozott. Mézesmázos hangon kérdezte meg, hogy mit játszunk. Mondtuk neki, hogy huszárosat. Aztán megkérdezte, hogy megnézhetné-e a kardunkat. Wilfri büszkén odaadta neki. A férfi elvette, és alaposan megvizsgálta. Érdeklődött, hogy honnan van. Egy kicsit megijedtünk. Azt hazudtuk, hogy egy bácsitól kaptuk.

– Milyen bácsitól? – kérdezte.

Hallgattunk. Tudtuk, hogy baj van.

– A Vadkan őrnagy bácsitól – mondtam. A férfi ránk nézett.

– Aha – csak ennyit mondott, és elment a kardunkkal.

Beton hadnagy volt, ahogy azt később megtudtuk, az ezredes hú embere. A bokorból megint nagy balhé lett. Wilfri nagynénje két napig sírt miatta. A kard eltűnését azonban nem fedezték fel.

A férfi, aki fejedelemnek szólítottatta magát, rendkívüli ember benyomását kellette. Először is úgy itta a konyakot, mint ha víz lenne. És meg sem látszott rajta. Bundája cobolyprémes volt. Biber nem tudta, de vette a bátorságot és megkérdezte.

Derekán ezüst tokban tőr lógott, és bundája zsebeiből pedig olyan hangok jöttek, mintha ott több tucat óra ketyegne.

– A feleségem – magyarázta a férfi – megelegelte az órákat. Nem akar többet beengedni velük.

Közben érdeklődve figyelte a Biber zsebéből kikandikáló ezüstórát.

– Az idő, az egyik legcsalfább dolog olyan, mint a nő – mondta az idegen férfi.

– Nem értek a nőkhöz – mondta Biber.

A férfi mintha meg sem hallotta volna, hogy mit mond.

– Az idő mindig akar valamit tőlünk. Persze, nekünk fogalmunk sincs, hogy mit. És várunk. De a mulandóság a várakozást meddővé teszi.

Bibernek fogalma sem volt, hogy miről beszél a másik, de teljesen lenyűgözte ez az ember.

– Azzal kecségtet, hogy bevárja lassú gondolatainkat. Azonban mire észbe kapnánk, már késő.

– Magát már megcsalták? – kérdezte Biber.

– Kik? – vont a fel szemöldökét a másik.

– A nő – mondta Biber.

A fejedelem ekkor nézte meg jobban azt az embert.

– Hogy hívják magát, fiam? – érdeklődött.

– Biber. Albi Biber – válaszolta.

A cobolyprém pihéi között megértően bólogatott az órás férfi. Nyerítés hallatszott kintről. A bundás férfi felhajtotta az italát, és kiment. Biber rohant utána. De mire az utcára ért, már nem volt sehol. A földön azonban még gőzölgött egy lócitrom. Nem értette. Elindult.

Az Április utcába ment. Egyenesen a rendőrségre. Az ezredes még bent volt. Kérdőn nézett Biberre.

– Mit csinál ilyenkor? – mordult rá.

– Jelenteni szeretnék – dadogta Biber.

– Írja le, és adja oda az összekötő tisztnek – mondta az ezredes, és a papírjaiba mélyedt.

Biber nem mert hazamenni. Inkább bement a színházba. Gondolta, hogy ott senki sem fogja zavarni. Sokat gondolkodott, hogy mit írhatna. Tiltott fegyverviselés, azt mindenképpen, meg tiltott állattartás, mert szabad-e lovagolni a városban. Ebben mondjuk nem volt biztos, hogy az tilos-e vagy sem. De cobolyprém, az biztos tilos. Meg államellenes. Hiszen az idő múlásával egyértelműen a felbujtásra utalt a furcsa idegen.

ESZTERÓ ISTVÁN

Ha nem lesz szál virág

Évszakok ablakát törve, rontva
huzat cibálja, pörbe fogja

hegyek álmát, a felhópárnákat,
remény-ereket bújtató tárnákat,

fűszálak számát s minden adatot,
mi adjonistenhez adatott,

ami rég normális lehetett,
születést, családfát, nemeket,

déli harangszót nyelvével
kitépett történelmével,

honnan is tudná a Jóisten,
hogyan van, hogy mi lesz, volt, nincsen,

hol Ómagyar Mária-siralom
s a lepusztult kereszt és mirha lom

a lelkekbe kötött kódexszel,
feltámadásra nincs kód, vegyszer,

hol halálszoftveres falanszter
okostelefonja ad fel,

s az eszkimóknak hava holnap
holt tenger savába sorvad,

ha nem marad egyetlen szál virág
frontok útjában barikád,

egy összejt, amely az időtlen
lenyomata az időben,

hogyan a tébolyodott (z)űrbe
épelméjűséget gyúrja,

repedt földbe, agyba-főbe,
a végzetet megelőzve,

míg ajtót, tetőket fölszakítva
ciklon cikázik összevissza.

Versévszakok

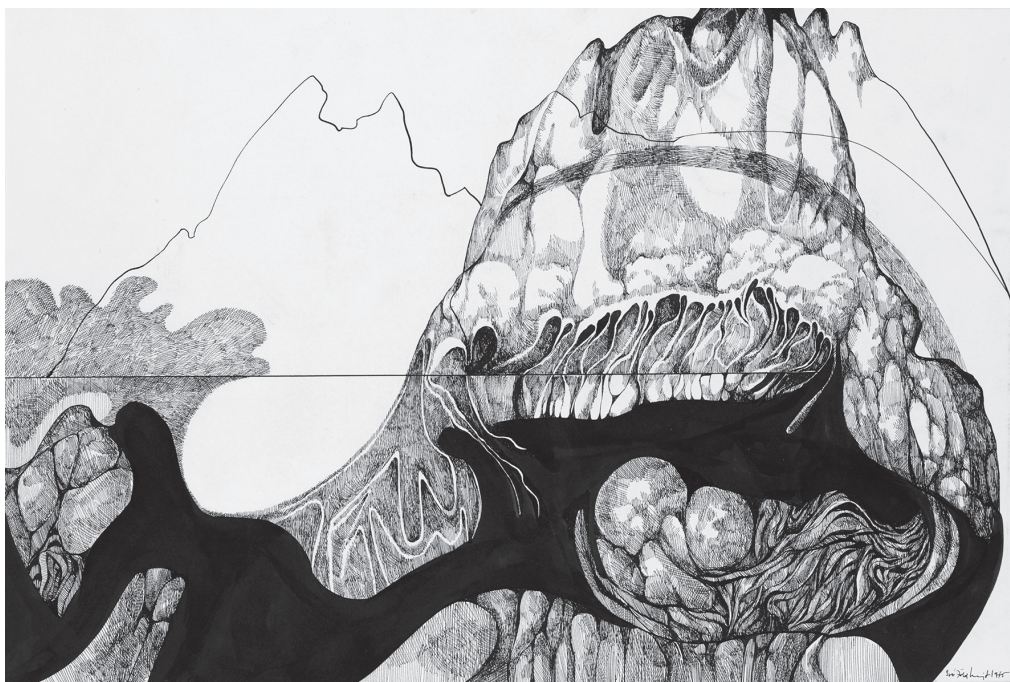
Hol pilinkélő hópihe,
hol levél száll a fára,
átöltözik korok szerint
alkalmi ruhába,

ó, a vers is színözönből
kikevert négy évszak,
tavaszba nyár, telekbe őszt
átlobogva ég csak,

ott áll Janus Pannonius
Várad nehéz telén
kecségtető szép életút
legeslegelején,

mi a vége, hová száll el
ifjúi szép álmom,
mikor csak úgy eliramlik
izzó talpú szánon,

hova lett a tavalyi hó,
hüledezik Villon
lesve, hogy egy szem hóvirág
néha neki nyíljon,

Föld

a Nagyerdőn kulacsából
múzsák s rokonai
ölen kortyintgat-e még bort
szomjún Csokonai,

ábrándozó Szép Ilonka
kezeiből víg lepke
megszökik-e virágszirmot
halálig keresve,

kabátját egy házsongárdi
sírkőre akasztva
lépdel-e még Áprily rég
elsüllyedt tavaszba,

és Aletta van der Maet hú
pillantása kéken
megvillan-e búbanattal
messze futó égen,

Ady rózsafavonóján
porlik-e még gyanta,
míg ősködöt suhint széjjel
bíbor dal nyaranta,

sziklafalnál vajon kit vár
még József Attila,
ha ég a táj, s vérbő eper
vihar szelét szítja,

amíg felhőszerelvények
ütközője dörren,
s pillanatra verse vére
pirosodik körben,

...ki ír ősszel dombtetőre
kaptató verslábat,
ki néz szeptemberi eget,
amíg könnybe lábad?

Amott talán Berzsenyi jó
közelítő téllel,
pedig ősz sem múlt egészen
a lelkünkben még el,

hol a vers is színözönből
kikevert négy évszak,
tavaszba nyár, telekbe őszt
átlobogva ég csak.

Adassék e levél

Adassék e levél Móricz Zsigmond úrnak,
merre magyar igen lélek ellazulhat,

mikor szeretetre hét krajcárja sincsen
a kerek világnak, rajtunk ki segítsen

lenni első hármát, hamar, mely fiókban,
ahol kacatok közt annyi égi jó van,

hogyan az almárium feneketlen mélyén
csillanjon fel remény üres úr estéjén,

találni másikat a kétség zsebében
kacagva magunkon s a hiányzó pénzen,

és gazdagon mégis, mikor öreg koldus,
a szív pitvarában álldogáló, volt dús,

szálljon fel csillaga minden Árvácskának,
kik máig a magány kamrájában hálnak,

s karácsonyfájuktól messzire didereg
a mennyekből kiűzött angyali sereg,

ahol dáridózik mai úri muri
zenebonájára rusnya ramazúri,

s nagy ádámcsutkája szökdösve fut Holdig
Kis János népének, amikor fuldoklik

Európa abszurd tragédiájában,
s megakad a torkán, ahány szivárvány van,

mielőtt eltűnne kidagadt erekkel
a semmibe, ami semmivel ereszt el,

adassék e levél Móricz Zsigmond úrnak,
aki mennyekben is tetszhet a nagy Úrnak,

hiszen utoljára bizonytal elválík,
hogyan a földön ki volt a jó mindhalálíg,

kérje Őszentségét, nyúljon a zsebébe
vagy a rideg szíve kellős közepébe,

hátha lenne még egy krajcár szeretetre,
soha ne becsüljön minket kevesebbre...

PAVILON 420

103

– szerkeszti Horváth Benji

OVIO OLARU

boldogok az ignoránsak,

*és még te is, a te közepszerű és fiatalos
rezgéseiddel, a városban, ahol otthon hiszed magad,
a nagyon hosszú átmenetben.*

*elveszve valahol 20 és 30 között,
a lelkesedés és fásultság között,
mert most még lehet, és a rossz, amit tettél,
nem tért vissza, hogy kiüssön a játékból.*

*elnéző volt a karma, de van még idő.
a gyermek, aki a kocsni alá vetette magát,
nem halt meg, de az anyja gyűlölettel nézett rád,
és félelemmel, mintha vele kezdődött volna,
hogy fokozatosan téged is elérjen a balszerencse.*

*boldogok az ignoránsak, és te, ahogy anyádnak próbálsz
elmagyarázni,
hogy is volt, boldogtalan vagy, mert nem vagy már
önmagad,
hanem egy közölhetetlen igazság birtokosa.*

*egyszer lopással vádolt egy eladó,
és zavartan kinyitottad a táskád,
hogy haladéktalanul visszanyerhesd bizalmát,
ahogyan ő próbálta megnyerni a miénket, ahogy véres szájjal
felemelkedett, a szemüvegét tapogatta, ha el nem törött,
ha el nem veszítette tisztességét.*

*boldogok az ignoránsak,
noha soraik közül választódnak ki a járulékos áldozatok.*

*elég egy csúf pattanás, hogy ne légy kívánatos,
vagy egy autóbaleset, még ha kívülről nézed is,
mert a tanúság vétkessé tesz,
elég egy köhintés a karanténhoz,
de nem menekülsz a részesség felelőssége alól.*

a többi boldogtalanság és perverzció.

Napfa

HORVÁTH BENJI fordítása

NAGY HAJNAL CSILLA

Hét

(részlet)

Vasárnap

Nem létezem. Reggel alig bírom elviselni Frankie teljesen oda nem illő jelenlétét. Sürgetem, nem érti és nem érdekli, megy. Ma eljön hozzám Anna. Tisztának érzem magam, feloldva a létezés súlya alól, megengedem a vizet, a kapunál áll, beengedem, összecúsúzik a valóság és a rétegeim, nem sok igazságot fogok Anának elmondani, de azt elmondom neki, hogy olyan, mint egy festmény, és kézen fogva a kádba vezetem, és verseket olvasok a magányról, és a habok alatt úgy teszek, mintha léteznék, mintha léteznének felületek, Anna átvezeti belém magából a remegést, összeérintjük pontjainkat, újra és újra teletöltjük magunk körül a kádat, leeresztjük a kihűlt vizet, verseket olvasok a halálról, cinikus verseket, gyönyörű verseket, felkacagok a pusztulás puha talpaít érintve.

Fáradt vagyok. Legszívesebben beleolvadnék a vízbe, eltörölném a kontúrjaimat, eltörölnék mindent, ami által bárki is bármikor meghatározhatja engem. Mit keres itt Anna? Mit akar tőlem és mit akar magától? Van bármi jelentősége annak, hogy naplementéig az én kontúrjaim szétszalázásával tölti a vasárnapjait? Megint nem azokat a kérdéseket teszem fel. Mesélni szeretnék neki valami valósat, és eszembe is jut ilyenkor valami, a két fiúról, vagy mondjuk csak az egyikről, vagy a másikról, de nem mesélhetem, mert félek, hogy meghallanám. Ami ilyenkor vagyok, az felmérhetetlen és beazonosíthatatlan. Lényegülök, össze-vissza lényegülök, Anna arca folyamatosan változik, remegő vonalakkal megfestett impresszionista festmény, a kedvencem, ezt el is fogom neki mondani, semmi fontos és alig valós, összeérintem vele az életemet, de magamat nem érintem össze az életemmel. Nem tudom, mit gondol rólam ez a lény, hogy valóban annyira szeretne-e mindenfelét gondolni rólam, mint ahogy tűnik, szeretem nézni, a tisztulását, és ahogy lassan összeolvad a káddal, velem, azt hiszem, élvezetnek nevezik azt a konstrukciót, amit felépítünk ilyenkor, Anna, szeretem kimondani ezt a szót, úgy is, hogy anna, mert ha így mondom, nem veszi észre, hogy megszóltam.

Emlékeztet valakire ő is. Nem a létezésre, a nem-létezésre leginkább, a nem-létezésre keresem benne, a hajlataiban, az érintésmentes érintést, a súrlódások melankóliáját, a fájdalom hiányában pedig a fájdalom hiábavaló hajszolását, ez nyugtat meg annyira, hogy ajtót nyissak neki. Beleszűnünk a

kádba, és lenyűgöz, ahogy sohasem veszi észre, hogy semmi sincs bennünk, ami fent maradna, amikor kiengedjük a kádból a vizet. Továbbra is remeg. Nem volna fontos remegnie. Minek? Hiszen láthatatlanok vagyunk, akkor miért remeg még mindig? Néhány lebegő ruhadarab a fürdőszoba kövezetén.

Hétfő

Létezem. Ennek a súlya és súlytalansága polipként karol át a napon, amelyet hétfőnek neveznek. Felébredek, a földre helyezem lábaimat, felmelegítek egy pohár vizet, ez már egy másik helyiség, fehérék a falak, minden helyiségben fehérék a falak. Még épphogy fény úszott a házba, a magas ablakok erőteljes kontrasztokkal engedik be a padlóra a hajnalt, nem lépek a kontrasztokra, recsegeve bimbóznak a kereteken túlra, nyúlnak el és szét, hívnak, küldenek, félnek, féltenek. Zöltségeket terítek szét a pulton, a színük bántó, megszámlolom a bordáimat, nem érek hozzájuk, csak felemelem az anyagot a bőrrel, tekintetem átlejt az első bordáról a másodikra, a másodikról a harmadikra, a harmadikról a negyedikre, végig, amennyit a szemem el tud különíteni a bőrön át, tetszik a végeredmény, azonnal elfelejtem.

Ráterítem a zöltségeket egy sütőlapra, figyelem, ahogy forrószodnak, megfordítom őket, újra megfordítom, újra megfordítom, egy zöltségnek végtelen oldala van, egész a megsemmisülésig lehetne számolni őket, nem jutok el odáig, jóval korábban feladom, lekapcsolom a hőt, egy tálba öntöm őket, olajjal, szárított növényekkel szórom meg, törökülésben az udvarra helyezkedem, és nézem a kintet, miközben eszem. Már alig emlékszem arra, mikor hagytam el utoljára ezt a telket. Valami történt, valaminek történnie kellett, mindig kell. Folyton ez a kényszer, igen, a kényszer történt, sokáig történt a kényszer. Kényszer egy autóban hosszú ideig, a szabadság gyönyörű kényszere, azután egy lakásban, azután sötétség, világosság, és idehozott engem valaki. Enyém ez a ház, azt mondta, és hogy én is a házé vagyok, nem az övé, hanem a házé, és nem akart rosszat, sőt, semmit sem akart, nem volt büntudata, nem lett volna miért büntudata legyen, jelen volt, jelenléte volt, egyedül a jelenlétét birtokolta, a töréspontot nem, és engem sem. De tudta, hogy miután hárból ketten lettünk, helyettem kellett választania, mert ha én választok, a tébolyt választottam volna.

Évek óta nem járt itt. Ő festette fehérre a falakat, hogy a gyász visszapattanjon róla, úgy vegyen körül a hiány, hogy a jelenléte legyen a lényeg. Hogy ne akarjam megérteni, mi történt, ne akarjak most már mindent megérteni, mint azelőtt, lelassultak a mozdulataim – amikor nem akarod megérteni a saját mozdulataidat, akkor rengeteg idejük van végbemenni. Felteszek egy lemezt, érzem, ahogy végigkarcolja a tú a testemet, visszhangzik bennem az udvar,

nem vágyom elhagyni a telket, csak mélyen, annyira titokban, hogy a telek ezt ne érezze, és a telek sem vágyik elhagyni engem, csak mélyen, annyira titokban, hogy én ezt ne érezzem. Megfordítom a lemezt, újat teszek fel, egész nap cserélgetem őket, a bőrömön érzek minden vonalat, körkörös káoszban vonják be a testem, karcolásokban létezem, estére, amikor nem fordítom meg az utolsó lemezt, mintha belelegeznék, aztán sohasem fújnam ki, hagyom, hogy elhalkuljon, hagyom, hogy elhalkuljak.

Hét órákor fülelni kezdek. A lemez rég lejárt, recseg, leállítom, aztán amikor hallom az autót, és mindig tudom, melyik autó az, befordulni az utcába, kiszaladok a kapuba. A fiú kiszáll, az autó vezetője leköti szeméről a fekete anyagot, senki sem érti, mit csinál itt, senki sem érti, mit csinállok itt. Szavakat formálok odabent a csendből, a bordáim számolgatják magukat, szélesen nyitogatva képzelt állkapcsaikat, néhány számot eltalálnak, a legtöbb inkább artikulálatlan üvöltésnek hangzik. Tudom, hogy sohasem ő fog kiszállni az autóból. Hétfőn este teljesen biztos vagyok benne, hogy nem töri meg a csendet, hanem szeretne az én csendemből kihalászni valamit, és ez segít beletörődnöm az elképzelésbe, vagy inkább szándékos tévképzetbe, hogy sohasem létezett.

A fiú behordja a műszereket. Ezekkel fog ma este is halászni bennem. Hallom odabent a csobbanást, a legtöbb hal néma, némelyik öblösen nevet, és olyan is van, akinek konkrét elképzelései vannak arról, hogyan szeretné, hogy elkészítsék, találják, elfogyasszák. A fiú leültet a konyhába, igyekszik mindig máshová ültetni, de a konyha sokszor jelenik meg. Azt hiszem, tetszik neki a konyhapult. Látok valami mohóságot a szemében, zavarodott mohóságot, amikor a pultra téved a tekintete, általában nyel egyet. Leülök a kamerával szemben, hal szemre emlékeztet a lencse, egy bejáratra, melyen nem fogok belépni, de ki fogok lépni a másik oldalon.

Jól vagy?, hangzik az első kérdés, a fiú hangja elcsuklik, megköszörüli a torkát, figyelem a vonásait, félve néz rám, egyre inkább úgy érzem, neki is számít a válaszom, óvatosan bólintok. *Magasabbak lettek a hangfrekvenciák?*, ez is elhangzik pár kérdéssel arrébb, megrázom a fejem, gondolkodás nélkül, ebből tudni fogja, hogy bár nem biztos, hogy nem igaz a válaszom, nem számított nekem, igaz-e. *A kavicokra még szükségem van, felnéz a fiú, nézek vissza rá, nem mondok semmit, visszanez a papírjába. Most már, azt hiszem, nem hasonlítok Jézusra,* mondja, élesen nézek bele a kamerába, aztán lesütöm a szemem, és bevallom, hogy *igazából sosem voltam biztos benne, hogy igen, mert nem találkoztam Jézussal, vagyis ebben sem lehetek teljesen biztos, több emberrel is találkoztam, akik Jézusnak állították magukat, és azok közül egyikre sem hasonlítottál, de ha valamikor is hasonlítottál Jézusra, akkor biztos vagyok benne, hogy most hasonlítasz*

>>>>> folytatás a 12. oldalon

>>>> folytatás a 11. oldalról

rá a leginkább. Megrökönyödve néz, aztán halkán köhint egyet. Most már a vége felé járunk, a lap másik felének aljához ért, összehúzza a szemöldökét, de felolvassa a következő kérdést: látod őt, amikor reggelente szerinted meztelenül sétálsz a párás udvaron? Erre nem tudok válaszolni, erre nem tudok válaszolni, ha látom is, nem biztos, hogy továbbra is látni fogom, ha ezt elmondom neked. Mindig lehet látni a fiún, amikor az utolsó sorhoz ér. A zavarodott megkönnyebbülés élesre festi arcvonásait, még utoljára a konyhapultra téved a tekintete, nagyot nyel, elolvassa a kérdést, megjegyzi, és rám néz, úgy mondja el, hogy meg foglak téged látogatni, amint készen állsz rá. Jól van, mondom, a lehető legközömbösebben. Soha nem mondja el, honnan fogja tudni, hogy egyáltalán, én honnan fogom tudni, hogy készen állok rá. A fiú elmegy. Az ablakból nézem, ahogy átvág az udvaron, körülöleli a pára, de nem ér hozzá. Én sem érek hozzá.

Kedd

Nem létezem. Minden kiürült, az összes zöldség távozott, az utolsó csepp folyadék is elpárolgott, így vagy úgy, itt állok a ház közepén, a súlypontjában, összeillesztem a saját súlypontommal, mindketten üresek vagyunk. Várunk. Talán kapcsolatban állnak, talán már rég ők sem, lényegtelen apróság, különben sem beszélünk soha az ügylet részleteiről. Délelőtt érkezik Karol atya, *discértessék*, engedem be a házba, hosszú barna köpenye a padlót súrolja, táncol a csempén, a férfi mozdulatai is mintha inkább egy koreográfiáé lennének, mint az övéi, összhangban a világmindenséggel, a hit mozgatja tagjait. Az pakoltatja ki, örömteli, lassú mozdulatokkal a bevásárlószatyor tartalmát a hűtőszekrénybe, a konyhaasztalra, ezeken a keddszerű délelőttökön, én pedig olyan ruhát öltök, ami a könyökömet és a térdemet is eltakarja, mégis végig meztelennek érzem magam.

Aztán egy másik helyiségben állok, Karol atya teát iszik a nappaliban, várja a gyónást. Én figyelem az ajtóból, ahogy türelmesen helyezgeti lábán a palástot, és érzem, hogy ő sokkal szívesebben gyónna, minthogy az én úgynevezett bűneimet hallgassa, de nem így állapotok meg. De az is lehet, hogy sehogyan sem állapotok meg. Hogy az egész csak a véletlen műve. Hogy talán ő nem is létezett soha, és nem is autóztunk semerre, és nem laktunk évekig abban a fényes, füstös lakásban, és Karol atyát tényleg az ég küldte hozzám, és fogalma sincs a bűneimről, sőt, nincsenek is bűneim, vagyis hogy nem is létezik olyan, hogy bűn. Aztán semmit sem kérdezek tőle. Leülök vele szemben, megigazítom a ruhámat én is, a szemembe néz, hideg fut rajtam végig, a jóság megtestesül, én is megtestesülök, így ülnek egymással szemben a testeink, és so-

Part

rolni kezdem, először meggyónom, hogy nem tudok igazat mondani, még önnek sem, atyám, elnézően megcsóválja a fejét, semmi baj, *mondd, ami a szívedből elindul és a szádig eljut*, ezt a mondását sohasem értettem, de elfogadom, és elmondom, hogy tudom, hogy a létezés az egyedüli módja annak, hogy bűntelen lehessenek, és annak is, hogy bűnös, és én ezt ma nem tudom betartani, a létezést, képtelen vagyok rá, és hálás vagyok az összes répáért és karfiolért és padlizsánért, és a kenyérért és kölesért és bulgurért is, de én ma megint nem tudok létezéssel szolgálni cserébe, és figyel, Karol atya figyel, mindent ért, azt hiszem, ekkor kezdem el felsorolni, hogy mégis, ha tudnék mondani valamit, akkor azok mindenki bűnei volnának, és az, hogy szorít az ingujjam, és hogy én

most meztelen vagyok, akárhogy tűnik is, és hogy nem megszűnni akarok, nem erről van szó, de nem létezem, és majd megpróbálom megint megenni az összes zöldséget és mindent, amit hozott, és azzal létezést csepegtetni magamba, *de addig is, nem tudok ennél többel szolgálni, atyám*, mondom végül, elhallgatok, a férfi szemben velem fáradtan néz, nem tud mit mondani, feloldoz bűneim alól, imádkozzak el három miatyánkot és két üdvözlégyet, *nem fogok*, suttogom, lesütöm a szemem, nem felel.

Mielőtt bezárom utána a kaput, még visszafordul, megérinti a vállamat, vagy a derekamat, a kezemet, a felkaromat, valamit, megpróbál visszaérinteni, még utoljára, a létezésbe, aztán sokkal lassabb léptekkel távozik, mint amilyenekkel érkezett.

KATE HAO

Amelyben minden versem csak egy újabb vers a testemről

(In Which Every Poem that I Write Becomes a Poem About My Body)

Minden nap, ahogy megébredek, magam mellett találom az alvó testem.
 Sosem tudok úgy kikelni az ágyból, hogy ne ébresszem fel –
 nagy kár, mert a testem olyan, mintha mindig álmodna.
 Miközben felöltözöm, meg szoktam kérdezni, miről álmodik,
 de sose válaszol, csak kitör az ágyból, egyenesen a zuhanyzóba megy és
 elpazarolja a meleg vizet.
 Tudod, a testem önző alkat, csak elvenni tud, de adni sosem.
 Reggelente bejön a konyhába és megissza a tejem.
 Összesározza a szőnyeget, sosem kopog, mindig hívatlanul lép be.
 A testem több helyet foglal el, mint amennyit megérdemel – és tudja.
 Bárhová mennék, szeret az árnyékában tartani.
 Nem tudom, van-e olyan, aki látott engem világosban.
 Mostanában a testem esti mesékkel riogat a magányról, mintha
 kezdene kétségbeesni, mintha csak azt akarná, hogy szeressem, mindenestől.
 Amikor írok, a testem odajön mellém és ledobja magáról a ruháit.
 Meztelenül sosem tanult meg táncolni, csak elrejtőzni, ezért a számban
 keres menedéket, két kezével kifeszíti az állkapcsom és belép.
 Összesározza a nyelvem, lenyelem, de a testem mindig félrecsúszik,
 megakad a torkomon és nem kapok tőle levegőt –
 így juttatja eszembe, hogy még mindig velem van.
 Nyilván, az összes vers, amit megírok, a testem leheletétől bűzlik,
 nyilván a szavaim csak próbálkozások lehetnek,
 hogy megelőzzem azt, ami már rég magához ragadt.
 Ezt követően a testem kimászik a torkomból,
 megbotlik, ahogy összeszorulnak az izmaim.
 Megkérdi, jobban vagyok-e már,
 és gondolom, ha azt mondanám, hogy igen,
 talán végre békén hagyja.
 De a testem
 mindig maradt.
 Nevezd csak húségesnek,
 ha másnak nem is lehet.

Nyíl

MĂRCUȚIU-RĂCZ DÓRA fordítása

HEGEDÜS BENJÁMIN JUTAS

Karnevál

Az alkoholkarrierról,
 munkahelyről, egyetemről,
 se veled, se nélküledről
 beszélgettünk Grósz doktorral.
 Nagy hallgató: „ő csak tükröz,
 kihangosít dilemmákat”.
 A rehabot tanácsolta
 legelőször megoldásnak.
 Később jobban bízott bennem,
 tilalomban egyeztünk meg.

Nem tukmálta, szinte kértem,
 Tegretolt írt segítségnek.
 Kétdoboznyit nem szedtem be,
 alig pár szem fogyhatott el.

A legelső alkalommal
 házunk kerítését néztem
 meredező nyugalomban,
 pedig leírásból tudtam,
 a javalt szer gyógyhatása
 két hét után mutatkozna
 általános közérzetként,
 addig csupán mellékzöngék:
 fejfájás, aluszékonyság
 százból, tízből egy embernél.

Valami mást vártam tőle,
 testérzetem változását,

akárcsak az alkoholnál,
 belső felhőt és bolyongást
 ismeretlen városrészen,
 parkok során haladva át.

Nem a télidő hiányzott,
 Városkapu lezártasága,
 mikor hosszan gyalogoltam
 megállóról megállóra,
 toj-tojt és kocsmát kutatva.

Megálltam egy benzinkútnál,
 néhány percig vásároltam,
 nem küldtek el, mentem tovább.
 Ott jutottam nyugvópontra
 a menetrend szomszédjában.
 Hajnalodott, elindultam.
 Tanórak nem voltak aznap.

Ovio Olaru 1993-ban született Nagyszebenben. Első verseskötete (*Pilotul*, 2014, Charmides) elnyerte a Romániai Írók Szövetsége debütdíját, illetve jelölték a rangos Mihai Eminescu-díjra. A fenti vers a *Proxima B* (2017, Charmides) című kötetéből való. 2016 óta a kolozsvári *Nepotu' lui Thoreau* irodalmi kör moderátora.

Nagy Hajnal Csilla (1992, Losonc) költő, író, drámaíró. Első kötete *Miért félünk az örültektől* címmel jelent meg 2016-ban a Kaligramnál, első regénye a közeljövőben várható. Jelenleg Isztambulban él, és egy versregényen dolgozik.

Kate Hao reklám- és marketingasszisztens a The New Press kiadónál. A Washington University képviselőjében lépett fel a 2016-os College Unions Poetry Slam Invitational esten. Az eredeti, angol nyelvű előadás megtekinthető a következő linken: https://www.youtube.com/watch?v=T_Lz8JiyQ7w

Hegedüs Benjámín Jutas Marcaliban született 1996-ban. Az ELTE BTK magyar alapszakos hallgatója. Versei több fórumon, recenziói a dunszt.sk-n jelentek meg. A Deákpoézis 2015 harmadik, a Deákpoézis 2016 első helyezettje, Málík Roland-díjas.

MIKA GABRIELLA

Kívánság- műsor

Réka találta ki az egészet. Már több hete ámulattal bámultuk a tévét vasárnap délutánonként: visító, nevetgélő gyerekek között egy jókedvű, idős bácsi labdákat hajigált a közönség felé, aki elkapta, annak a kívánságát ott helyben teljesítették. Megjelent a kedvenc együttese, felbukkant a legjobb barátja és mi ámuldozva néztük a csodát. A levélben kívánó gyerekeknek még jobb soruk volt, akadt egy olyan kisfiú is, aki még egy Forma 1-es autót is megnézhetett közelről. Találgattuk Rékával hétről hétre, ki mit kért, és drukoltunk, hogy mindenkinek teljesüljenek a kívánságai. Ritka pillanatok voltak ezek, apa akkoriban már kora délután lement a kocsmába, és ha szerencsénk volt, késő estig nem is került elő. Miénk volt az egész délután és a tévé, aminek távirányítóját más napokon szigorúan csak ő használhatta. Anya sem zavart, általában békésen szunyókált a szomszéd szobában, csak néha kezdett el kiáltozni, hogy túl hangos a műsor, zárjuk már le, itt már élni sem lehet.

Réka az egyik adás után sugárzó mosollyal fordult hozzám: Te is megpróbálhatnád! Én? Azt hittem, rosszul hallok. Olyan szépen énekelsz, a Juli néni is mindig dicsér – válaszolta. Igaz, hogy énekórán, mikor Juli néni felszólított, mindig lelkesen biztatott az éneklésre, és még a legvadabb osztálytársaim is elhallgattak olyankor pár pillanatra, de nem gondoltam, hogy amúgy ez bárkit is érdekelne.

Réka azonban nem tágított. Meg kell próbálni! Mit veszíthetsz vele? Legfeljebb nem válaszolnak! Nem halunk bele!

És kire gondoltál? Nagy Sándor bácsira? – kérdeztem. Nagy Sándor bácsi volt a helyi konzervatórium igazgatója, nagy zenéértő hírében állt.

Nagy Sándor bácsi? – kérdezte felháborodva. Hová gondolsz, legyen L.!

Az meg ki? – dadogtam.

Külföldi híres operaénekes, Ani mesélt róla. Ő az igazi szakértő, ő tudná, mihez kezdjünk a hangoddal!

Ani Réka barátnője, és már jó ideje komolyan tanult énekelni. A botfűlű Réka mindig ámulattal hallgatta.

Miért nem megy Ani, ha olyan jól ismeri L.-t? – értetlenkedtem.

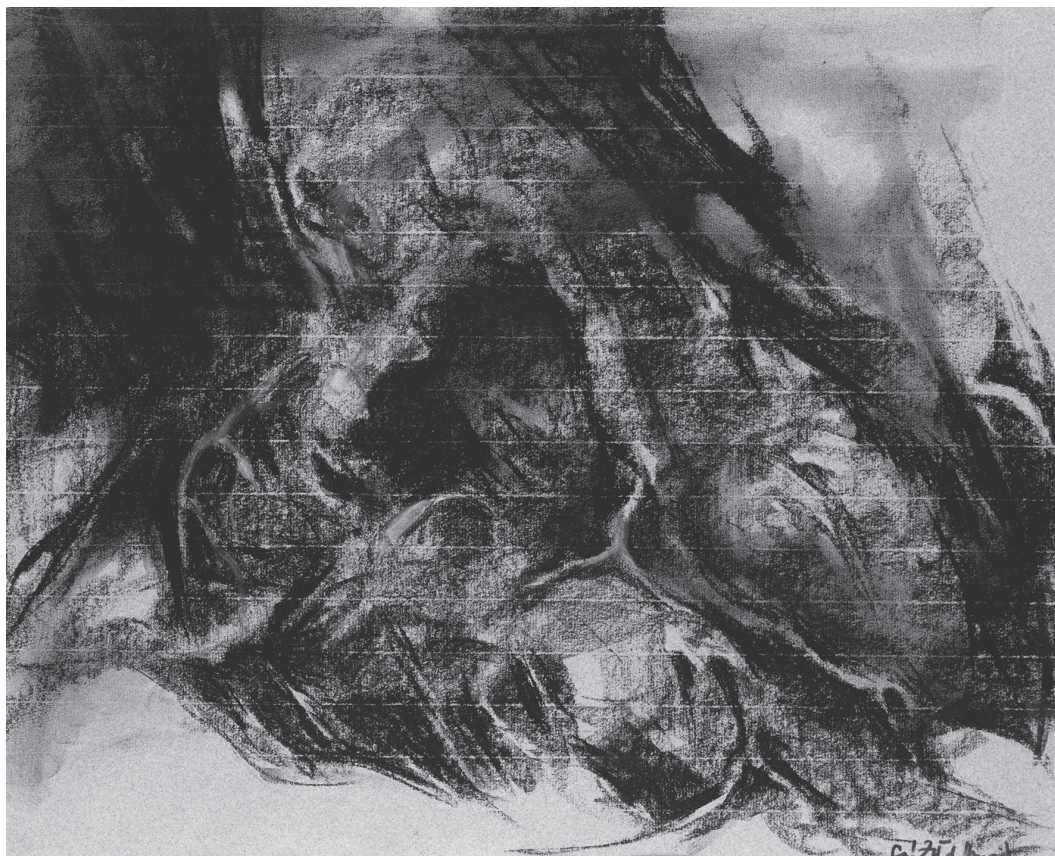
Nem ér rá. Neked kéne megpróbálni!

Ugyan, kit érdekelne ott Juli néni véleménye? Mindenki csak rajtam röhögne!

Kishitű vagy, Tomikám, de sebjaj, majd én segítek!

Fogott egy levélpapírt és bezárkózott a gyerekszobába. Aztán pár nap múlva diadalittasan jelentette: feladtam a levelet.

Sokáig nem történt semmi. Apa ekkor már nagyon sokat ivott, és egyszer, amikor anya kórházban volt, hogy miért, azt nem kötötték az orrunkra, több bűtort is eltört a hallban. Aznap először barikádoztuk el a gyerekszobát az egyik nagyágyval, aztán mikor már az ajtót ütötte az

Lázálom

öklével, kimásztunk az ablakon a nyirkos őszi hidegbe. Kati nénihez, a papa unokanővérehez futottunk, aki csak néhány házra lakott tőlünk. Réka valami elveszett kulcsról hadart, amikor beállítottunk, mire a néni gyanakvóan mért végig minket, majd annyit mondott: nem bánom, maradhattok... de csak egy éjszakra – tette hozzá.

Anya hazajött a kórházból, de a helyzet nem lett jobb. Szinte folyton az ágyban feküdt, nagy fájdalmai voltak. Úgy fáj, meghalok – zokogta. Ez elviselhetetlen! Ti is csak zajongani tudtok, velem bezeg nem törődik senki. Réka körbeugrálta, de az sem volt elég, mindig volt valami újabb kérese.

Egy nap apa csúnyán elverte. Felöntötte a garatra, kihúzta az ágyból, és azt üvöltötte: te meg minek vagy itt, te ócska lótyó? Csak sajnálatod magad egész nap, kieszel minket a vagyonunkból! Minek él az ilyen?

A gyerekszobába menekültünk, de ott is hallottuk az ütéseket, bebújtunk az ágy alá és befogtuk a fülünket. Apa nemsokára elment. Aznap nem aludt otthon. Csak reggel mertünk kimenni a szobából. Anya az ágy mellett feküdt nyögdecselve. Az orvos később azt mondta Rékának, hogy több csontja eltört.

A levél olyan távolinak tűnt. Na persze, majd én megyek külföldre, mikor nálunk aki már 50 km-re elutazott a közeli nagyvárosba, az előre ünnepélyesen bejelentette, „megyek a városba”. Még Réka is elbizonytalanodott. Lehet, hogy tényleg Nagy Sanyi bácsi segítségét kellett volna kérni, L.-lrel biztosan nehezebb boldogulni, de hát a múltkor az az akrobatacsoport is kijutott külföldre. Én csak azt gondoltam, te is megpróbálhatnád – mondta Réka.

Aztán egy nagyon rossz napon, mikor a matekdolgozatom is egyes lett, és úgy éreztem, semmi nem fog sikerülni már, Réka mosolyogva fogadott. Megérkezett a levél. A kívánságműsort szervező csatorna egy meghallgatásra hívott be a közeli kisvárosba. Még szerencse, hogy apával már jártunk ott, és az épület is a főút mellett volt, különben sosem találtam volna oda. Réka a biztonság kedvéért az összes pénzét nekem adta. Sokan voltak, velem több énektanár is foglalkozott. Végighallgatták a dalaimat, de nem szóltak semmit. A folyosón az egyik anyuka a várakozás közben szteppelő kislányát dicsérgette, aki be is mutatott nekünk néhány trükköt. Tényleg ügyes volt a kislány, úgy éreztem, felesleges volt eljönni, semmi esélyem sincs.

Aztán megkaptam a második levelet is. Alig hittem a szememnek. Budapestre hívtak szerződés kötésre. Kétségbeesem. Honnan szerzek pénzt az utazáshoz? Réka azonban nem izgult, és egy csöndes délutánon, amikor apa megint a kocsmában volt, anya pedig a szobájában szundikált, apa ruhásszekrényéhez lépett, és addig kutatott bene, amíg egy fémdobozt elő nem bányászott. A nagy-papa telkének a pénze – suttozta. Úgyis csak elinná, már így is alig maradt belőle valami.

A vonathoz is Réka kísért ki. Elmagyarázta, merre kell menni, még egy térképet is a kezembe nyomott, mondván, ha eltévednék, csak kérdezzem meg a járőrköket. Sajnos a pályaudvaron anya egyik régi barátnőjébe, Bori néniébe botlottunk. Réka valami osztálykirándulásról hazudozott bizonytalan hangon. Bori néni látott, hogy egy szavát sem hiszi, de csak annyit mondott, lehet, hogy meglátogatja anyát, úgyis olyan régen látta.

Pesten sokáig bolyongtam, míg megtaláltam az irodaházat, le is késtem az időpontot. Hosszas telefonálások után engedtek csak be. Egy barátságosan nő azt hangsúlyozta, hogy mivel kiskorú vagyok, a szüleim aláírása is szükséges a szerződésen, és hozzátette, azt hitte, a szüleimmel érkeztem. Dadogtam valamit anya betegségéről, és megígértem, hogy mire elutazunk, meglesz az aláírás. Ott, az irodaházban ismerkedtem meg az asszisztensnővel, Timivel és Viktorral, az operatőrrel. Azt mondták, velük utazom majd. A folyosón láttam Miki bácsit is, de itt nem dobott aranylabdát, inkább gondterheltnak tűnt, hiába köszöntem neki, észre sem vett.

Otthon Réka ismét kezébe vette az ügyintézését. Megszerzem az aláírást – jelentette ki magabiztosan. Egyik délután a régi körtepálinkával (amit apa tett el magának szűkösebb napokra) kezdte el anyát itatni. Anyának hamar fejébe szállt az ital, vihogott, nevetett Réka minden mondatán. Réka előkapta az ellenőrzőjét, itt kéne aláírni, meg itt – mondogatta, mutogatta a jegyeit, és végül a papírt az ellenőrző alá hajtogatta úgy, hogy csak az aláírás helye látszódott.

Ezután apa esküvői öltönyét rángatta elő a szekrényből, és nekiesett Gizi néni – apa elhunyt nővére – varrógépének. A varrógépnek, amin egykor Gizi néniel varrogattak, és amit apa már többször is el akart adni. Nadrág is került, apa egyik régi, kopott ünnepi nadrágját szűkítette be. A zakó nagy lett és a nadrág is, de Réka elégedett volt – itt az ünnepi öltözéked, mehatsz! – mondta.

Az útlevelet Timi intézte el, miután azt hazudtam, ellopták. A telefonban ideges volt a hangja. Ne tolj ki velem, már mindent lefixáltunk – szidott, de elintézte a papírokat.

Viktor és Timi furcsán néztek rám a pályaudvaron, de nem szóltak semmit.

A híres operaénekes, azaz L., a nagyváros egyik csendes utcácskájának kis kávézójában várt ránk. Még ma is jól emlékszem a süppedős szőnyegekre, a régimódi sötétbarna, kényelmes székekre, a császár portréjára a falon, az ingaóra ketyegésére.

Az operaénekes látványa csalódást okozott. Kövérkés, vastag sálát viselő, zsírosnak tűnő hajú, fáradt, sötét karikás szemű férfi méregetett gyanakodva. Ma már azt is tudni vélem, mi járt akkor a fejében (később sokat olvastam róla és a pályájáról).

Uristen, micsoda huzat! Na még csak ez kellett a torkomnak! A reptéren fázhattam meg a múltkor, a fene vinné el az egész utaztatást! Ki a fenének van kedve örökké csak repkedni a világban? Ez a kávéház is milyen vacak! Mi ez a lötyty és hol van a sütemény hozzá? Milyen smucigok! Ezek rajtam akarnak spórolni! Az operaházban is mindenki engem üldöz! Az Ilse lefeküdt az igazgatóval, és nyakamra hozta a Gerhardt. Azóta persze ő a kedvenc! A kis protekciós! Visít, mint a malac az összes áriánál!

A múltkor meg azt mondták, át kéne gondolnom a jövőmet, kövér vagyok és öreg, nem vagyok színpadképes. Impotens banda! Meg sem érdemelnek! Jövőre leha gyom ezt a koszfészket, alázzanak mást! –

sopánkodott L., a híres operaénekes, majd szemügyre vett engem is.

Uramisten, hogy néz ki ez a kölyök? Honnét szalajtották, az árvaházból? Mit gondolnak, mi vagyok én, segélyegylet? Nem támogatom a fiút, arra ne is számítsanak! Nekem már a karácsonyi jótékony-sági koncert is bőven elég! – óbégatta.

Viktor közelebb lépett. Timi azt suttogta, kezdheted.

Először remegett a hangom, de aztán belejöttem. Szállt a dal, lassan mindenről megfeledkeztem. Csak azt vettem észre, hogy Timi tapsolt, L. pedig a vállamat lapogatta, a kezemet rázta, miközben valami ilyesmit mondott: – You are very talented. It is wonderful! It is amazing! If you grow up, you will join to my tour! You are a very smart boy!

Timi közben hadarva fordított, hogy azt mondja, nagyon tetszik neki a dalod, és ha nagy leszel, csatlakozhatsz a turnéjához. Szerinte nagyon ügyes vagy!

Aztán szem elől vesztettem L.-t, és már kint is voltunk az utcán. Viktor türelmetlenkedett: siessünk már, lemegy a nap! Végül a vonaton kitört. Miért megy ilyen lassan ez az ócska kaszni? Engem már ott várt a Balogh, a Kis és a Kovács fiú is! Itt csesszük el a napot, miközben már ezeken is túl lehetnénk! Nem tudom, mit képzel az öreg, azt hiszi, minden nap éjfélig dolgozom ezért a szar pénzért? Neki persze könnyű, dobálja az arany labdákat, teszi-veszi magát a színpadon, mindenkivel jópofizik, ő a Miki bácsi, az elcseszett Mikulás, aki minden gyerek kívánságát teljesíti! Feszít a nyugati autójában, a Rózsa-dombon pöffeszkedik, kábítja a csajokat a dumájával, én meg azért melózom, hogy ne albérletben rohadjak meg a Tündivel és az Anikóval!

– Viktor, ne a gyerek előtt – csillapította Timi.

– Te csak fogd be a szád!

Timi sértődötten hallgatott, Viktor sem beszélt. A pályaudvaron vettem észre, hogy eltűnt a pénzem. Kétségbeesetten Timire néztem. Ő türelmetlenül megjegyezte, nem ezért fizetnek, nem vagyok én bank! De mikor meglátta a könnyeimet, eltűnt, majd a kezembe nyomta a jegyet. Ahogy távolodott a fekete bundájában és a fekete bokacsizmájában, hirtelen visszafordult: de azért ügyes voltál! Figyeld a tévét, egy hónap múlva te jössz! – kiáltotta.

Nem tudom, mi történt visszafelé a vonaton. A peronon senki sem várt, pedig Réka megígérte, hogy élém jön.

Zuhogott az eső. A nadrágom szára lucskos volt a víztől, és a cipőm is elázott, mire hazagyalogoltam. Az előszoba ajtaja tárva-nyitva volt. Égett a villany. Nem éreztem a pálinka szagát, így tudtam, apa nincs otthon.

Zokogás hangját hallottam anya szobája felől.

Benyitottam. Anya az ágyán feküdt, kezében egy üres gyógyszeres üveget szorongatott. Az éjjeliszekrényen még rengeteg üres gyógyszeres doboz és üveg feküdt. A szőnyegen tabletták hevertek szétszóródva. Réka az ágyra borulva zokogott. Mikor meglátott, felkelt és magához szorított. Már annyira vártalak! – suttogta. Azt hittem, sosem érsz haza!

BORSODI L. LÁSZLÓ

Arabeszkék

(Naplótöredék, 1990-es évek)

(IV.)

Esti program

- Navigare...
- Errare...
- Homo homini...
- Habent sua...
- Ars longa...
- Memento...
- Tempus omnium...
- Soli Deo...

...én kezdem, ő folytatja, ő kezdi, én folytatom... ma este édesapámmal latin közmondásokból vizsgáztatjuk egymást.

Mi, férfiak

A család ma izgalomban van: vendégeket várunk. Mindenki tesz-vesz, sűrög-forog, forog-sűrög. De főleg édesanyám! A családban ő a legszorgosabb.

Mi, férfiak, gyarlók vagyunk, mondja egy szeles szeptemberi napon édesapám.

Gyógyulásaink

Zsuzsa, Tünde, Ildikó, Judit, édesanyámat kórházba vitték, Ildikó, Tünde, Zsuzsa, ma hosszasan vizsgálták édesanyámat, vérét is vették, Tünde, Zsuzsa, ma az orvos belevágott édesanyámba, Zsuzsa, édesanyám gyógyul, és édesapám is, és gyógyulok én is.

(V.)

Sub rosa

Kolozsvár, 1994. augusztus

Az egyetemi felvételi idején a ferencsek Karolina téri kolostorában lakom. A sub rosában jut számomra hely, hol titkos megbeszélést csupán magammal folytatok. Alattam kőpadló, fölöttem a góti-kus rózsák. Bennem varázsigeék, igeidők, mondatfajták, mi metafora, szinesztézia, párhuzam, ellentét, bennem eposzok, regények, novellák. A szerzetesek reggeli dicsérete a templomból áthallatszik.

Édesapám is ilyen imádkozó szerzetes szeretett volna lenni. Most egy kicsit ő vagyok.

Mondta

Egyetemi felvételi (Reusit fārā loc)

A Gondviselő tervében benne van a sikertelenség is, mondta egyszer egy szerzetes, mondhatta nekem édesapám.

Kettős évforduló

Ma harminkilenc éve annak, hogy édesapám eltörte a lábát. Ezekilencszázötvenötben történt.

Ma huszonöt éve annak, hogy édesapám mit mondott arról, ami harminkilenc éve történt.

Jancsó Elemér, a *Nyugat* és Babits

(Folytatás előző számunkból)

A főbb bírálatok egyik sarokpontja az irodalom társadalmi funkciójának a kérdése: az új élet „költői” programját az irodalom adja – fogalmaz végül Jancsó. Majd cáfolja az irodalom csakis esztétikai szempontok szerinti megítélését, jogot kér az irodalomfogalom kiterjesztésének lehetőségére, amely az irodalom fogalmát mint az egy nyelvet beszélő közösség lelki kivételését értelmezi: „Vajjon hiba-e és éppen tudományos szempontból bűn-e az, hogy egy irodalomtörténész az esztétikai értékelés tiszteletben tartásával és felhasználásával meri az irodalom és társadalmi viszonyait vizsgálat tárgyává tenni? És vajjon nem különös és ellenmondó dolog-e az, hogy az általam »megtámadottak« vélt erdélyi írók »védői«, akik mind hisznek a transzilvánizmusban és fenn hirdetik »erdélyi« voltukat, éppen ennek az »erdélyiségnek« a mai élő és való Erdélynek szemszögéből nem akarják bírálat alá bocsájtani »sajátosan erdélyi« irodalmukat?»⁷¹ Jancsó Elemér irodalomtörténeti kötelességének tartja az író és közönség viszonyának vizsgálatát, az erdélyi irodalom esetében ez azért kap különös jelentőséget, mert itt a múltjával teljesen ellenkező feltételek közé került közösségről, annak irodalmáról van szó, ez az irodalom pedig a társadalmi, politikai események eredménye is bizonyos mértékig. A *Néhány szó a „megtámadott erdélyi irodalomról”* című írásában elismeri, az esztétikai szempontok hangsúlyozása és az egyes jelenségeket képviselő írók egyéniségének, lelkiállapotának, művészi értékeinek erősebb vizsgálata helyesebb lett volna a szociológiai nézőpont mellett.⁷² Szenczei László „rövidlátóság”, „áltudományos társadalomtudományi kenetesség”, a művészet „szabadságát” kétségbevonó vádjait elutasítja azzal, „[...] hogy az irodalom körébe csak az tartozik, ami a művészi kifejezés bizonyos mértékét megüti. Az írnitűdás éppolyan kelléke a Parnasszusra vágyóknak, mint az olvasni és megérteni tudás azoknak, akik mások felett ítéletet mondanak.”⁷³ Jancsó szerint az olvasóközönség ízlése a világirodalom és a modern magyar irodalom klasszikusain fejlődött ki, az új erdélyi irodalom azonban nem tett eleget erdélyi kötelességének, ezért nem vette meg a gyenge kiállítású „erdélyi könyveket”, de az Erdélyi Szépművészi Céh megalakulása létrehozta a közönség és írók egymásra találását. Jancsó a közönség- és ízléstörténet, az intézmények és tudományosság történetét értelmezve az irodalomtörténet-írás oldaláról a kánonképzési folyamat tényezőit vizsgálta, olykor annak problematikusabb kérdéseit is felvetette. A vita annak a lenyomata, hogy a közösségi kívánságok a korabeli irodalom célkitűzéseit illetően semmiféle kritikát nem tūrtek meg, ezért Jancsót megpróbálták mellőzni.

Jancsó Elemért azonban a Babitscsal folytatott beszélgetései meggyőzték arról,

hogy „[...] minden irodalmi jelszót alkotásokkal kell igazolni, s ha megszülettek a nagy alkotások, akkor véget kell érjen a kritika nélküli dicséretnek kora. Vallani és vállalni kell a harcot nemcsak kifelé, hanem befelé, saját hibáink felszámolására is.”⁷⁴ Jancsó Elemér számára a tanulmányát kísérő vita termékeny volt, mert az „[...] *Új arcvonat* és a *Vásárhelyi Találkozó* közötti időben, hozzájárult az erdélyi irodalom, főleg a fiatal írónemzedék haladó⁷⁵ irányba való tájékozódásához [...],”⁷⁶ az erdélyi irodalom alakulásának egy olyan szakasza volt ez, amely az irodalom és társadalom viszonyának újragondolásához vezetett.

Amikor Jancsó Elemér 1935. július 13-án látogatást tett Babitsnál Esztergomban, az erdélyi irodalom feladatairól, aktuális helyzetéről, értékeiről és hiányosságairól beszéltek. A találkozás idején talán éppen a legélesebb vita zajlott tanulmányával kapcsolatban. Ekkor fejtette ki Babits személyesen is véleményét, ez a vélemény egyben az erdélyi irodalomról is szólt: „Elmondta, hogy hosszú időn át az erdélyi irodalommal szemben tanúsított fenntartásának oka annak provinciális jellege volt. Első pillanatban meghökkentett a »provinciális« jelző, de Babits elmagyarázta, hogy mit ért ezen. Kifejtette azt a szilárd és mindvégig következetes nézetét, hogy erdélyiség és európaiság egymástól elválaszthatatlanok.”⁷⁷ Felmerülő ellentétes nézeteik ellenére egyetértettek abban, hogy az erdélyi irodalom néhány nagy tehetsége és azok kiváló művei teszik szükségessé a fejlődést gátló tényezők bírálatát. Kuncz Aladár *Fekete kolostorában*⁷⁸ érezte Babits megszületettnek azt a művet, mely már európai mércével mérhető. „Az ilyen művek segítik elő a népek közötti megértést, rangsorolják a provincializmustól megszabadulni tudó írók műveit a nemzeti irodalom egészének klasszikusai, egy részüket pedig az európai irodalom maradandó értékei közé. [...] A velem folytatott beszélgetése azért volt számomra maradandó értékű, mert egy sok tekintetben ellenkező nézeteket valló fiatal irodalomtörténészre is meggyőzőleg tudott hatni. Abban is egyet tudtunk érteni, hogy éppen az erdélyi irodalom néhány nagy tehetsége és kiváló műveik teszik szükségessé a további fejlődést gátló tényezők szigorú bírálatát.”⁷⁹ Az erdélyiség kérdésének ügye ezen a ponton nem zárult le teljesen. Babits a *Nyugat* 1940. augusztusi számában *Az erdélyi költő* címmel írt tanulmányt Reményikről, amikor Erdély Reményik ötvenedik születésnapját ünnepelte.¹⁰ Babits cikke ismét feleleveníti az erdélyiség kérdésének mibenlétét az irodalomban. Reményik ötvenedik születésnapját Jancsó Elemér, Reményik első monográfiája *Az ötvenéves Reményik Sándor* című cikkével köszönti.¹¹ Jancsó írása ebben a kontextusban azért kap különös hangsúlyt, mert a *Nyugat*-ban megjelent cikkében foglaltakat¹² újragondolta. Jancsó Reményik költészetének sajátosan erdélyi jellegét váltja kérdésre: „Lehet-e Áprily és

Reményik költészetét »erdélyinek« nevezni? Vajjon azon a tényen kívül, hogy kötetek Erdélyben láttak napvilágot, van-e olyan vonás verseikben, ami »erdélyi« és elütő az »általános magyartól« ? [...] A transzilvánizmus költői értelmezése tőlük ered és hatása letagadhatatlan [...]. Ez az erdélyiség azonban még náluk sem állandó fogalom. Áprily verseiből inkább mithologikus és parnasszista köpenyben lép elénk, Reményiknél egy »új lelkiség« humanista bélyegét hordja.”¹³ Ebben a megközelítésben „az erdélyi irodalom” az általános magyar irodalom „provinciális elágazása”. A közös Jancsó szerint, ami a széttagolt lelkitevéletet összefogja, Ady Endre és a *Nyugat*. Jancsó 1935-ös álláspontján, majd Reményikről írott monográfiájában¹⁴ a babitsi egységteremtő gondolat érvényesült, amelyet kortársai erős vehemenciával transzilvánizmus elleni támadásnak véltek.

Mindezen közben éles fordulatot vett az európai és a magyar történelem. Az első bécsi döntéssel Észak-Erdély ismét Magyarország része lett. A *Nyugat*, Babits, Reményik, Schöpflin, a folyóirat szerkesztésébe bekapcsolódott Illyés Gyula számára, a Budapesten, Kolozsvárt és a korábbi egész Romániában az új helyzethez igazodó szellemi megújulás lett a legfontosabb probléma. Ebben az ügyben 1940. november 4-én a *Nyugat* az alábbi levelet küldte Reményik Sándornak:

Kedves Barátunk,–

felhívjuk szíves figyelmedet arra a körkérdésre, melyet folyóiratunk az egységes magyar szellemről rendezett novemberi számában.

Nagyon örülnénk, ha decemberi számunkban a Te hozzászólásodat is közölhetnénk s ha kéziratodat – egy-két *Nyugat* oldalra gondolunk, de tetszésed szerint kisebb terjedelmű is lehet – legkésőbb december 15-ig hozzánk juttatni szíves lennél.

Tiszteelő igaz hived

Babits Mihály Schöpflin Aladár Illés [!] Gyula¹⁵

A folyóirat decemberi száma a budapesti Lórántffy-kórházban fekvő Reményik azonnali, Babitsnak címzett válaszlevelét közli.¹⁶

Az európaiság és erdélyiség fogalmairól zajló viták ugyan elcsendesedtek, tisztázódtak a vitában a gondolatok, a *Pásztortűz* szerkesztői azonban úgy érezték, hogy egyoldalúan záródtak le ezek a viták és sok feszültség maradt körülöttük. Tamásit azért szólaltatták meg e kérdésben, mert „az ő írói bátorsága és nyíltsága mindenkor súlyossá tette szavát és megnyilatkozásait.”¹⁹ Tamási e két fogalmat a hit kérdéskörébe vonva definiálja: „[...] az európaiság számomra, az író és a szellemi ember számára, semmi egyéb, mint érték és szellemi magatartás. Az értéket mindenekelőtt a művészi forma adja meg, a szellemi magatartást a nemes mondanivaló. De nem ismerem el a forma művészi értékét nemes mondanivaló nélkül, és a mondanivalót nem ismerem el nemesnek a forma művészi értéke nélkül. Együtt állnak, vagy együtt buknak. Az alkotásnak ez a színvonalas összhangja az európaiság. A transzilvánizmus pedig számomra egyáltalában nem jelenti

A gép I

azt az írói magatartást, amikor valakinek csak olyan mondanivalói vannak, amelyeket kizárólag transzilván ember mondhat erről a földről. Hanem mindenekelőtt és mindenekfelett formát jelent. A művészi alkotás gondolkodásmódját és hanghordozását. Aki tájszavakkal akarná bizonygatni, hogy ő milyen székely vagy erdélyi, az úgy járna énelőttem, mint aki cipő helyett csak cipőfűzőt venne fel egyedül. Ez is érdekes lehet, de egy kicsit feljebb, ahol az irodalom levegője élesebb, ott már megfázik a lába és a zsebébe teheti. Az alkotás gondolkozásmódja a lélek nyelve: logika, esztétika és mindenféle szellemi mozdulat. Mindezt egyetlen tájszó nélkül is megtörténhetik, sőt a fejlődés arra vezet, hogy meg kell történnie. Csak egyetlen baj van ezzel az úttal: az ugyanis, hogy nagyon nehéz. Aki nem igazi író, hiába is vállalkozik rá, mert rövidesen felszáll, mint a köd és mi hiába keressük.²⁰ Ezek után Tamási utal arra, hogy az irodalomban is mérhetetlen szakadék van a nép és középosztály között és ez az erdélyi és a magyarországi népi irodalom áttekintése során egyértelműen kiderülhet, mert kevés olyan író van, aki valóban a népből való és nem a középosztályból. Tamási szerint egyetlen ember látásmódja csak a nép fiának van és európai színvonalra is az törekszik. A fiatalabb nemzedéket köteleességszerűen arra figyelmezteti, hogy ne kövessék mindenben elődeiket, hanem keressék a szerves és szellemi kapcsolatot a néppel, és éljenek vele lelki közösségben. A transzilván irodalom fejlődésének útját teljes mértékben irodalomellenesnek látja: „A falukutatás és a köréje fújt új irodalmi realizmus, ahogy ma Transzilvániában felállítják és fejtik ezt a kérdést: irodalomellenes. A falukutatás u. i. nem irodalom, hanem tudomány. Nincs több köze az irodalomhoz, mint bármelyik más tudományhoz, sőt kevesebb, mint például az esztétikának, az emberismeretnek, vagy a biológiának. Szükséges és csinálni kell. De aki ezt csinálja, számoljon le azzal,

hogy nem író. És ne rontsa se a tudomány hitelét, se az irodalom hitelét azzal, hogy a szépirodalom igényeivel működik.”²¹

Ezen a ponton vissza kell utalnunk Tolnai Gábornak a *Nyugatban* megjelent, Schöpflin Aladár és I. Szemlér Ferenc polemiját követő írására.²² Tolnai az erdélyiség fordulóját 1934-ben ahhoz a tapasztalathoz köti, hogy az „elszakítás” után Erdély minden szellemi produkciója az irodalom területén mutatkozott meg, azonban az 1929-ben fellépő nemzedék – bár dolgozott irodalmi területen is – kezdett tudatára ébredni a román uralom alatt a magyarság sajátos szellemi kötelességeire, így az első nemzedék romantikus transzilvanizmusához képest egy objektívebb transzilvanizmust képviselt. Az új nemzedék tagjai között több volt a „tudományos hajlandóságú”, mint a „vérbeli író,” vagy az írók az irodalom mellett kulturális és tudományos munkát is végeztek. Erdély igazi megismerése számukra az ott élő magyarság népi kincseinek a megmentését jelentette, tudományos, szociográfiai munkákban vették számba a történeti Erdélyt. A '20-as évek jellemző irodalmi szellemi erőteret a '30-as évek első felében meginduló kulturális és tudományos jelleg erősebbé válása veszi át, ez összefüggésben áll az *Erdélyi Múzeum* 1930-as újraindulásával és az Erdélyi Fiatalok tevékenységével is. Ez a kánonváltás magyarázatot ad Jancsó álláspontjára, aki olyan kortárs erdélyi irodalom követelményét fogalmazta meg, amely úgy fejezi ki a jelent, hogy a művészi kifejezés formáit nem kell feláldoznia. Jancsó szintetizáló attitűdöt érvényesített, a művészi tapasztalat integrálását a társadalmi valóságba, az erdélyi irodalomról kialakított álláspontja a harmincas évek végére Tamási Áron és Kós Károly nézeteivel mutatott szellemi rokonságot. A fiatal – azaz háború után kibontakozó tehetségű vagy akkor induló – erdélyiek részéről a szintetizáló modernség elveinek az érvényesítése az esztétizáló modernnek és a konzerva-

tívok körében nem talált megértésre, ezért érte Jancsót annyi vád a *Nyugatban* megjelent tanulmánya kapcsán.

Jegyzetek

- Jancsó Elemér: Néhány szó a „megtámadott erdélyi irodalomról”. *Nyugat*, 1935/8., 136–140.
- Uo., 137.
- Uo., 137.
- Jancsó Elemér: Babits és az erdélyi irodalom. *Utunk*, 1971/32., 2.
- A „haladó magyar” jelzős szerkezet értelmét Cseke Péter Balogh Edgárról szóló tanulmányában egyértelműsíti, ennek alapján Jancsó Béla, Balogh Edgár, Buday György, Fábíán Dániel, József Attila következetesen elhatárolták magukat a hazafiaskodó bajtársi tömörülésektől. Jancsó Elemér, mint az Erdélyi Fiatalok főmunkatársa is hasonló értelemben használta a fogalmat. Vö. Cs. P., Balogh Edgár Duna-konföderációs álma. In Cs. P.: *Védjegyek. Íróportrék-ellenfényben*. Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár, 2011, 76.
- Jancsó Elemér, *Utunk*, 1971/32., 2.
- Uo.
- Kuncz Aladár irodalmi hagyatékát részben az író unokahúga, Jancsó Elemér felesége, született Máthé Szabó Magda őrizte meg. Ez az irodalmi hagyaték Kunczknak a fogsága után Kolozsvárra vitt csaknem kizárólag családi vonatkozású levelezését, egy-két kéziratát és a hazatérése után hozzá írott leveleket, néhány nyomtatásban megjelent tanulmányát és elbeszélésének kéziratát tartalmazta. Jancsó Elemér a nála megőrzött Kuncz-anyagból több levelet jelentetett meg a *Nyelv és Irodalomtudományi Közleményekben*, az *Igaz Szóban*, az *Utunkban*.
- Jancsó Elemér: i. m.
- A második bécsi döntést 1940. augusztus 30-án jegyzi a történelem. Ezért teszi Babits a tanulmányhoz írott jegyzetében a következő megjegyzést: „A költő hazája nemsokára visszakerült az anyaországához.” In Babits Mihály: *Írók a két háború közt*. Nyugat Kiadó, Bp., 1941, 285. Babitsnak 1940. szeptember 27-én a *Hidban* jelent meg *Erdély* című verse ebből az alkalomból.
- Jancsó Elemér: Az ötvenéves Reményik Sándor. *Református Élet*, VII. évf., 31. sz., 1940. szept. 7.
- A cikk és általa kiváltott vita részletes feltárását lásd: Molnár Ildikó: Az irodalom társadalmi funkciójának esete a transzilvanistákkal. Jancsó Elemér erdélyi irodalom-képéről. *Korunk*, 2011/7., 68–77.
- Jancsó Elemér: Erdély irodalmi élete 1928-tól napjainkig. *Nyugat*, 1935/8., 288.
- Jancsó Elemér: Az ötvenéves Reményik Sándor. *Református Élet*, VII. évf., 31. sz., 1940. szept. 7.
- Jancsó Elemér: *Reményik Sándor élete és költészet*. Lyceum Nyomda, Kolozsvár, (*Erdélyi füzetek* 1.), 1942. Az *Erdélyi Füzetek* Jancsónak, akkor az Erdélyi Tudományos Intézet tanárának saját vállalkozása volt, egy olyan népszerű kiadványsorozat elindítását határozta el, amely évente 4-5 szaktanulmányban tervezett foglalkozni Erdély történelmi, irodalmi és művelődéstörténeti kérdéseivel.
- Babits Mihály levelezése 1939–1941*, s. a. r. Molnár Ildikó, Magyar Napló Kiadó, Bp., megjelenés előtt.
- Nyugat*, 1940/12., 532., kötetben *Babits Mihály levelezése 1939–1941*, s. a. r. Molnár Ildikó, Magyar Napló Kiadó, Bp., megjelenés előtt.
- Babits Mihály levelezése 1918–1919*, s. a. r. Sipos Lajos, Argumentum Kiadó, Bp., 2011, 154.
- A levélből részleteket közöl Pomogáts Béla, *Reményik Sándor és Babits Mihály* című tanulmányában. <https://www.eirodalom.ro/irodalom/tanulmany/item/918-remenyik-sandor-es-babits-mihaly.html> letöltés dátuma: 2018. 10. 23.
- Időszerű írói vallomás. Tamási Áron nyilatkozata új regényéről, az európaiságról, a

>>>>> folytatás a 18. oldalon

>>>> folytatás a 17. oldalról

transzszilvánizmusról és az „írói” falukutató mozgalomról. *Pásztortűz*, 1938. márc. 162–163. Tamási szerkesztőségi kérdésekre választó újonnan megjelent regénye, a *Ragogy egy csillag* kapcsán.

²⁰ Uo., 163.

²¹ Uo., 164.

²² Tolnai Gábor: Az erdélyiség fordulóján. *Nyugat*, 1934/6., 345–346.

Melléklet 1.

GELLÉRT Oszkár – JANCSÓ Elemérnek
[Budapest, 1934. dec. 24.]

Kedves Barátom!

Tanulmányodat köszönettel vettük, közül is fogjuk, de nagy terjedelme miatt egyelőre nem tudjuk megjelölni a közlés időpontját.

Szives üdvözlettel igaz hived
Gellért Oszkár

[Címzés:]

Dr. Jancsó Elemér, Cluj,
Calea Motilor 16.

GELLÉRT Oszkár – JANCSÓ Elemérnek
[Budapest, 1935. jan. 10.]

Kedves Barátom!

Brüll dr. ur volt szives átadni leveledet, melyben az erdélyi irodalomról írott tanulmányod sorsa iránt érdeklődöl. Ugy látszik soraink keresztettk egymást, én a mult év utolsó hetében már közöltem Veled, hogy tanulmányodat mindenestre ki fogjuk adni, de nagy terjedelme miatt magunk is gondolunk arra, hogy helyes volna (betoldással kézírás: valamennyire) lerövidíteni. Mihelyt sorát ejthetjük, értesíteni foglak s korrekúra-levonatot küldünk.

Szivesen vesszük, ha Goga Madách-fordításáról s a többi magyar könyvről, mely ujabban románul jelent meg, irsz a Nyugatnak. Leveled egyéb tartalmára a kiadóhivatal részéről kapsz választ.

Szeretettel üdvözöl igaz barátod
Gellért Oszkár.

GELLÉRT Oszkár – JANCSÓ Elemérnek
[é.n. 1935. jan.–febr.?)

Kedves Barátom,–

Küldöm tanulmányod levonatót– sajnos még mindig túl hosszú ahhoz, hogy egy számban kihozassuk. Akkor viszont ragaszkodnunk kell, hogy a tanulmány egy számban jöjjön, mert – mint a Nyugatban láthatod – január óta le kellett mondanunk a folytatólagos közleményekről. Arra kérlek tehát, hagyj ki amennyit csak lehet; én ceruzával ott csak megjelöltem azokat a részeket, amelyeket mellőzhetőnek érzek – de ez még mindig kevés. A levonát így kb. 24 Nyugat-oldalt tenne ki, már pedig legfeljebb 16-17 oldal az, aminek helyet tudnánk szorítani. A kötéseknel természetesen <olvashatatlan áthúzás> külön kikezdésekre kell gondolnod s nem sorokra, mert akkor a nyomdának újra végig kellene szedni az egészet, s ez dupla költség lenne.

Nagyon kérlek csináld meg e hó közepéig ilyen értelemben a korrekurát, s akkor remélem, hogy a tanulmányok nem kell már sokáig a megjelenésre várnia.

Melegen üdvözöl
Igaz hived
Gellért Oszkár

GELLÉRT Oszkár – JANCSÓ Elemérhez
[Budapest, 1935. márc. 13.]

Kedves Barátom!

Köszönöm, hogy tanulmányodat lerövidítetted; már tegnap meg is csináltattam a nyomdával a végleges korrekurát. Ez, sajnos, azt jelenti, hogy a kihagyott sorokat már eldöbdték. Így ma érkezett levelednek az a kívánsága, hogy az eredeti szedés alapján csináltassunk külön nyomtatokat, teljesíthetlenné vált. Különb is le kellett volna, hogy beszéljelek erről, mert a kétféle szedés alapján tetemesen drágább lett volna a külön nyomás. Így is nem tudom érde-

mesnek tartod-e: ez a nyomda a 16 oldalas lenyomatért/külön borítékolva/ 50 pld-ban 30P-t kér. Ha kívánod megcsináltathatjuk, de nem kerülne többé az sem, ha abból a Nyugat-számból, amelyben tanulmányod meg fog jelenni, 50 drb-al többet nyomtatnánk.

Kérem szives válaszodat, melyik megoldás kedvesebb Neked.

Meleg üdvözlettel tisztelő hived
Gellért Oszkár

Melléklet 2.

BABITS – Jancsó Elemérnek
[Budapest, 1935. október 26.]

Kedves tanár Úr!

nagyon köszönöm szives sorait és a lappéldányokat, amiket oly kedves volt címemre megküldeni. Kedvessége nélkül ezek a cikkek – melyek pedig engem oly közelről érdekelnek – nyilván teljesen ismeretlenek maradtak volna előttem.

Bizony én is nagyon fájlalom, hogy a tervezett erdélyi út elmaradt. Csak az vigasztal, hogy alkalmasabb időben talán sikerülni fog még, ami most nem sikerült.

Ami a polémiára vonatkozó feleletet illeti: sajnos, levele már későbbben érkezett, hogysem akár a novemberi számban való feleletre is gondolni lehetett volna. Az az érzésem, hogy a vita már nagyon is elvesztette virulenciáját, s a decemberi válasznak már nem sok különös értelme volna. De ez természetesen nem jelenti azt, hogy ha Ön más véleményen van s még valami lényeges és közérdekű dolgot tud ebben az ügyben mondani, annak ne adnék a Nyugatban szívesen helyet.

Még egyszer megköszönve sok szívességét üdvözli kész hive:
Babits Mihály

BABITS – JANCSÓ Elemérnek
[Esztergom, 1935 vagy 1936/?]

Kedves Tanár ur, nagyon fogok örülni ha szombaton vendégül láthatom. Gondolom, avval a vonattal fog jönni amely reggel 8-kor indul és 1/2 10 kor ér ide Esztergomba. Minthogy hozám kissé nehéz fölatalálni, engedje meg hogy a következő tájékoztatást adjam: Tessék az állomásnál autobuszra ülni és arról a Központi Kávéháznál leszállni. Itt valaki fogja várni tőlünk: ha én magam nem jöhetek, leküldöm a kislányomat a nevelőnőjével. Ók majd fölkalauzolják.

Viszontlátásig üdvözli

Babits Mihály Esztergom Előhegy

[Címzés:]

Nagyságos dr. Jancsó Elemér tanár úrnak
Budapest,
Hungária Körút 80.
Dr. Zsakó István leveleivel

Melléklet 3.

JANCSÓ Elemér – BABITSNAK
[Kolozsvar, 1936. okt. 18.]

Kedves Szerkesztő Úr!

Már a mult hónap folyamán elküldtem Önnek és külön a Nyugatnak is legújabb könyvemmet a 18-ik századi magyar szabadkőműves írókról. Sajnos értesítést nem kaptam megérkezésükről. Ha a könyvem elveszett volna úgy újból fogok küldeni tiszteletpéldányt. Nagyon szeretném ha pár sorban a Nyugat is megemlékezne munkámról. Az író ur véleményére pedig különösen kíváncsi vagyok. A Nyugat számára most fejeztem be egy tanulmányt a 18-ik századi Erdély magyar irodalmi életéről... Közlelbről el fogom küldeni. Még a tavasszal irtam a szerkesztő urnak egy hosszabb levelet, amelyben szives tanácsát kértem a már elkészült erdélyi irodalomtörténet kiadási lehetőségeiről. Sajnos valószínűleg ez <t> a levél is elveszhetett, mert rá <sem> |;nem:| kaptam választ.

Szives értesítését várva tisztelettel üdvözli
Igazhive
Dr. Jancsó Elemér

JANCSÓ Elemér – BABITSNAK
[Budapest, 1937. ?? ??]
Mélyen tisztelt Szerkesztő Úr!

Néhány napig (január 8.) Pesten vagyok. Nagyon szeretném ha a Szerkesztő úr alkalmat adna, hogy ezalatt pár percig találkozhassunk és a már mult levelemben is említett „erdélyi irodalomtörténetem” ügyét megbeszéljük.

Szives válasza reményében tisztelettel köszönti

igaz hive

Dr. Jancsó Elemér

Címem: Bp. Nagyboldogasszony utja 11–13.
Eötvös kollégium

Melléklet 4.

TOLNAI Gábor – JANCSÓ Elemérnek
[Budapest, 1931. dec. 22.]

Kedves Tanár Úr!

Köszönöm szives értesítését és igazán hálás leszek, ha ismertetni fogja tanulmányomat az „Erdélyi Múzeum”-ban. Jelenleg Pesten vagyok. A Studium könyvkereskedésben megfordulva láttam a pulton azt a most kiadott gyűjteményt, melyben Öntől is van, mint láttam, egy tanulmány. Ha megvan rá a lehetőség küldjön belőle egy példányt Tanár Úr. A Protestáns Szemlében örömmel írnék róla, hisz eddig is sokat foglalkoztam az erdélyi irodalommal s mondanom se kell, hogy a legfiatalabb generáció működése mennyire érdekel. Sorozatunk jövő évfolyamában, ha minden jól megy, egyébként is az új erdélyi irodalommal foglalkozó monográfiám fog megjelenni.

Értesítését még egyszer köszönöm.

Őszinte tisztelettel üdvözli:

Tolnai Gábor

Címem: Szeged, Tisza Lajos krt.37. (Bethlen Gábor-kör)

*

Levelezőlap, a Szegedi Fiatalk Művészeti Kollégiuma
Szeged, Tisza Lajos körút 37
Tolnai Gábor, szeged, Egyetem, Bölcsészeti Kar]

Tolnai Gábor – Jancsó Elemérnek

Szeged, 1933. máj. 4.

Kedves Barátom, annak idején, midőn szabadvers tanulmányomat elküldtem Önnek, levélben megígérte, hogy viszonzni fogja alkalomadtán. Bocsásson meg, hogy zavarom, de épen akkori ígérete alapján kérem most arra, ha még van az Új arcvonal-ban megjelent tanulmányából, melyet annak idején igen nagy gyönyörűséggel és eszméink találkozásának örömeivel olvastam, küldjön egy példányt címemre. Egy hónap múlva újabb munkámmal fogom szívességét viszonzni, mely most van sajtó alatt a M. K.[?] kiadásában.

Üdvözli, barátsággal:

Tolnai Gábor

Címzés: Dr. Jancsó Elemér tanár úrnak,
Cluj-Kolozsvar, Str. Motilor 16

*

Tolnai Gábor – Jancsó Elemérnek

1935. április 17. Budapest

Kedves Elemér, – bocsásson meg, hogy most írok csak. Jó egy hónap [vagy talán több is] eltelt már azóta, midőn a disszertációt megszerztem és leküldtettem. Halogattam az írást, csak akkor akartalak zavarni, midőn már konkrét formában kérhettem volna Tőled a megbeszélte Aran-ka levelek lemásolását. Témámat más munkák miatt egy időre félre kellett tennem s egy időre így nem is zaklatlak ezzel a farsztó művelettel. Lapomat most tulajdonképpen más célzattal írom. Arra kérnélek, hogy küldj egy példányt az erdélyi lira tanulmányodból. Szeretném elolvasni. Pesten sehol sem leltem mindeddig nyomára. Irni is fogok róla. Hogy hol, azt még nem tudom. Mi van nagy műveddel? Remélhetőleg hamarosan kijön már? A nyár elején, ha sikerül leme-gyek Kolozsvarra. Olyan régen tervezem, hogy már valóban illő volna.

Szivességéd előre is köszönöm,
sokszor üdvözöl
Tolnai Gábor

RITTER GYÖRGY

Anamnézis

Dr. Stephanus szívspecialista gyanútlanul méregeti páciense ultrahangfelvételét. Nem sejti, hogy percekkel később igazgatója (Bálint András) bejelenti a hírt: a kórházat bezárják, fiatal kollégáit áthelyezik, az időseket – mint őt – pedig nyugdíjazzák. Pillanatok alatt omlik össze világa, ráadásul operadíva felesége (Udvaros Dorottya) és Németországban élő lánya (Martinovics Dorina) saját életüket élik, számára csak a magány marad. „Így megöregedtem?” – teszi fel a kérdést tükrének. Számvetést kellene tartania? Nemes feladatnak tűnik a gyökereihez való visszatérés. Kórorkosként szülőfalujába költözik anyjához, gyerekkori barátaihoz, a ligetes Szépvölgybe (legjobban a festői dunakanyarbeli Zebegényhez hasonlít). Ám rájön, kár bárhova is menekülnie.

Szabó István, a magyar mozi nagy doyenje ritkán jelentkezik új munkával. Őszikéi (*Rokonok*, 2006; *Az ajtó*, 2012) korrektek, de steril irodalmi adaptációk. Biztonsági játéka egyrészt betudható annak, hogy nyilvánosságra került ügynökmúltja és más „botrányai” alaposan megtépázták az egyénről és a hatalomról szőtt életművének ázsióját. Másrészt a nagy generáció időződő rendezőire amúgy is jellemző a merengő szépelgés. Valahogy mindenki érezte, Szabónak a Kádár-rendszerrel kellene filmeznie. Éppen emiatt meglepő volt, amikor kiderült, hogy az Oscar-díjas rendező nem egy újabb poros könyvadaptációt visz vászonra, hanem egy áthallásos címmel rendelkező, ön-maga elől menekülő, öregedő orvosról készített filmet saját forgatókönyvéből, ráadásul egykori állandó színészeivel, Klaus Maria Brandauerrel.

KINEMATOGRÁF

A *Zárójelentés* ebből a szempontból meglepő. Persze senki ne várja azt, hogy a 82 éves rendező egy pillanat alatt narratív és tematikai hátraszaltót vág és jó 40 évvel ezelőtti zsenijét meghazudtoló egzisztenciális drámát kínál. Mégis furcsa, hogy viszonylag feszes dramaturgiájú, fordulatos, kikacsintó mozidarabot alkotott, amely nem mentes öreges közhelyektől és az erőtlen hatásmechanizmusoktól, mégis talán az *Édes Emma, drága Böbe* (1992) óta a legtöbbet mond el a kortárs magyar miliőről. A mai színészvilág nagy öregjei (és öregedői) szerepelnek a filmben, s az is szomorú élmény, hogy itt láthatjuk utoljára Andorai Pétert.

A film történetét két zárvány fogja közre. Az elsőben az operarajongó Stephanus doktor egy rémálomban veszíti el hangját, miközben megpróbálja ékes szülőjével segíteni díva feleségét a képzelt színpadon: az elhalkulás, az elmúlás és a tehetetlenség rémével szembeül az orvos, amikor Verdi *Trubadúrjába* „ugrana” be, míg a végképben új erővel éneklő Wagner *Tannhäuserjéből* a zárandokok dalát (finom kikacsintás Szabónak a *Találkozás Vénusszal* című 1991-es filmjére). Talán a bűnbocsánatról szól a rendező gyónásba foglalt önarcké-

pe? E keret legalább olyan nárcisztikus és álomszerű, mint Wagner nagyzó szólamai, s egyben felszabadító, ami ehelyütt inkább zavarba ejt. Egyrészt azért, mert úgy tűnik, Szabó saját magának bocsát meg, másrészt azért is, mert egy kiábrándítóan sok előítéletekkel tarkított világot ábrázolva mutatja be önfelmentését. Talán mégsem az erkölcs lenne a mérce, hanem a körülmények?

A második keretre is Bach barokk zenéje jellemző. Ám Stephanus a *Szózat* hangjaira „érkezik” falujába, ahol éppen édesapjának állítanak emléket. A kamera frontális felsőből pásztázza a falut térképként. Ugyanezzel a gépállással és hasonló zenedarabokkal érve ez a rész, immár az elszakadás elhatározásával. Hiába akar hű lenni falujához (hazájához) Stephanus, az kiveti magából. Látva a film idején ismét kirobbanó méltatlan közéleti hisztit, talán úgy tűnik, Szabónak van igaza.

A direktor művében a zeneiség mellett inkább színészeire és történetére hagyatkozott. A kardiológusnak meg kell küzdenie a falu szokásaival, a korrupt kiskirály polgármesterrel (Stohl András), az egykori szerető emlékével (Szirtes Ági), a mindent átható kisszerűséggel, a pletykával, intrikával, a gonosz lejárásokkal, a szerelmi háromszögekkel. Az orvos rossz májja anyja (Csomós Mari) is csak a simogató naplemente sugaraiban leli örömét. Mások még rosszabb lelki kárban élnek. Az eligazodásban segítségére van egykori osztálytársa, a helyi plébános, Kristóf atya (Eperjes Károly), aki átlátja e világot, de szintén émeleg tőle.

A film drámai hármasságban mozog: először a személytelenség okoz tragédiát, amikor Stephanus betegét rohammentő viszi el, majd egy melodramai vonal jön és a főszereplő elleni lejárató kampány okozza a végső összeomlást. Ez utóbbi lényege, hogy Stephanust ’56 után ideiglenesen börtönbe zárták, amit a polgármester csalfa módon pletykává duzzaszt és az orvos ellen fordítja, bűnözőként beállítva őt. Különösen izgalmas lenne ez a motívum Szabó szembenézése miatt, de főhőse elintézi a „nem akarok róla beszélni” mondattal.

Hiába Vörösmarty megidézése, itt mégsem kell élned: Szabó kocsiba ülteti két vívódó, értelmiségi hősét (Kristófot és Stephanust) és kilépteti őket. A kilúgozott, szellem nélküli világban csak elfojtott tragédiák és az ebből felszabaduló düh maradhat, amely megfertőz, ha nem engedjük el. Szomorú

szentencia ez, s Szabó meg is áll itt, de a néző hiányérzettel hagyhatja el a mozitertmet: sekélyes az efféle *oldás és kötés*.

A színészek közül páran élményszerű alakítást nyújtanak, még ha csak pár mondattal is szerepelnek a filmben. Brandauer osztrák külsője, mozgása, gesztusai (és főleg utószinkronja) legalább olyan idegenül hatnak a hegyes-völgyes Szépvölgyben, mint a magyar színészek játéka mellett. Eperjes Károly, Szarvas József, Kerekes Éva és Szirtes Ági alakítása még akkor is sokrétű, ha a némelyikük karakterére írt szituációk szinte kényelmetlenül banálisak is. Koltai Lajos kamerája is az arcokra figyel, néha a vásznat kitöltő premier plánokra nagyítva azokat. Hiába a tágas erdők és patakok, a felülről fényképezett falu látképe, a képi világ is őrzi a bezárkózás hangulatát. Koltai látszólag nem tudott mit kezdeni Szabó közhelyszerű szituációival. Kristóf atya és Stephanus kistavas pecázgatásai – mint a vallomások színterei – a legkülönbébb változatokban már szinte bohóckodásnak tűnnek.

Lássuk be, Szabó kortárs láttelepe rosszabbul is elsülhetett volna. A *Zárójelentés* jó példája annak, milyen is egy filmes, ha egy kicsit őszinte. Kár, hogy az utóbbi évtizedek nyilatkozatain túl nem tudunk meg többet sem az öregedésről, sem a múlttal való szembesüléséről. De talán emiatt fontos ez a film. Hiszen annyira jellemző, hogy a múltunkról csak sallangokban, öngazoló mázzal tudunk beszélni. A hatalom sorjázatába nemzedékek óta újra és újra belecsúszunk a magyar társadalom. Láncszemek vagyunk, s erről nem tudunk mit mondani – pontosabban Szabó István generációja, amelyet a diktatúra cinkossá tett, még most sem tud mit mondani erről a hazug korról, inkább megkerüli azt. Stephanus megnémul, s a gyökereit megtagadva tud újra álomvilágában áriát zengeni. Megkerüljük a hazugságot és valahol elhagyjuk. Sajnos ezzel a nagyon jellemző anamnézissel kell tovább mennünk, ha van értelme.

Zárójelentés, magyar film, 118 perc, 2020. **Rendező és forgatókönyvíró:** Szabó István. **Operatőr:** Koltai Lajos. **Vágó:** Gothár Márton. **Zene:** Pacsay Attila. **Szerzők:** Klaus Maria Brandauer, Udvaros Dorottya, Eperjes Károly, Stohl András, Kerekes Éva, Szirtes Ági, Andorai Péter, Martinovics Dorina, Bálint András, Börcsök Enikő, Kovács Lajos, Csomós Mari, Csákányi Eszter.

Sirattató online Sirály

Meggyőződésem, hogy a legjobb döntés volt a karanténos „színházalást” a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulatának Csehov-előadásával megalapoznom. A járványügyi óvintézkedésekhez felzárkózó új műfajban mindeddig Keresztes Attila *Sirály*-rendezése nyújtotta a legemlékezetesebb élményt. Egykori kollégáim talán a legelső között voltak, akik felzárkóztak a járvány megalapozta új világrend által életre hívott újfajta színházfogyasztási kényszertrendhez. Március 12-én, otthonücsörgésünk második, de még csak önként vállalt napjának estéjén 1300 néző a világ minden tájáról bekapcsolódott az online közvetítésbe, együtt figyelte, leste, hogy sóhajtának és nevetnek, beszélnek és mozognak a színészek a marosvásárhelyi színpadon.

De akkor még ki lehetett járni: a marosvásárhelyi társulat pedig valójában egy műsorra tűzött előadását közvetítette, közönség nélkül. Ezt követően már valamennyi színházi intézmény a videoarchívumához fordult az online színházi előadásokat érintő közönségigény kielégítésére. Ennek, az első ilyen produkciónak a létrejötte a műfajban egyedinek, novumnak számított tehát, és így is közelítettük meg az élményt.

THEÁTRUM

Én például nem titkolom, hogy a színház egykori marketing-kommunikációsaként valamennyi egykori kollégám színre lépését könnytengerrel nyugtáztam. És ennek számtalan oka volt: egyfelől örültem annak, hogy végre láthatom ezt az előadást, hiszen nagyon készültem, de soha nem jutottam el Marosvásárhelyre „bepótolni a mulasztást” úgy, hogy még ott is kellett volna megszállnom, csupán másnap térhettem volna haza, Brassóba. Ezzel a füstbe ment tervezgetéssel egyébként sokan voltak így, és jelezték is a nézők közül, hogy hasonlóképp „nem jött össze”. Másfelől ott volt a kezdő karanténosságom érzelmileg igencsak ingatag állapota. Harmadrészt igen furá volt, hogy pont abban a pillanatban láthattam ugyan kollégáimat élőben játszani, de ott is voltam meg nem is az előadáson, ami rettentő ambivalens érzés a nézőtérhez szokott embernek. Negyedikként meg a szobafogságból nézvést némiképp ki is tágult a színházi tér azzal, hogy a legtávolabbi amerikai államocská egyik tanyáján is lehetett nézni, hogy mi történik éppen Erdély szívében azon a színpadon, amelyet van, aki harminc-negyven éve látott utoljára.

Ennek az előadásnak olyan közönsége volt, amelynek a szívverését még a laptop előtt üldögélve is lehetett érezni. Az ember lúdbőrös lett, amikor Portugáliából azt írta valaki, hogy szinte a teljes szöveget kívülről fújja, a kedvenc mondata belőle pe-

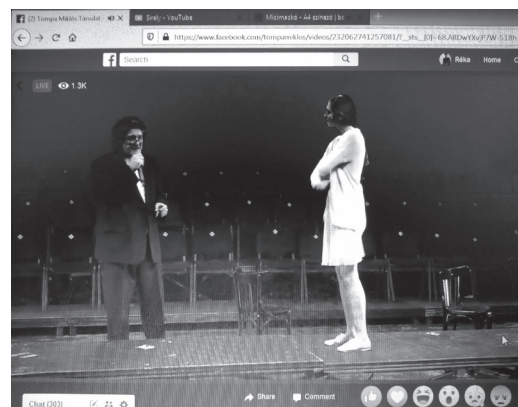
dig az, amelyet Nyina ír Trigorinnak: „Ha valaha kell majd neked az életem, csak gyere érte és vidd.” Néhány perc múlva a Trigorint alakító Korpos András már ezt a mondatot olvasta egy papírról a marosvásárhelyi színpadon... Ebben a műfajban ez egy valódi és tényleges színházi élmény volt, ha az ember nem boncolgatta és elemezgette folyton, ellenőrizte és viszonyította mereven ahhoz, ami „klasszikus” értelemben ennek számít.

Ennél fogva, természetesen, hagyományos módon és a „békeidőkre” jellemzően sem lehet elemezni azt a produkciót, amelynek kritikusai gyakorlatilag ott sem volt, ahol az megtörtént. Azonban mégis értesült a színpadon történő színpadi folyamatokról. Nos, ezzel a paradoxonnal fogok most éppen kezdeni itt valamit...

Elsőként egészen nyilvánvalóan azt kell megállapítanom, hogy az online jelentésközvetítés kitervelői felettébb jól döntöttek, amikor ennek az előadásnak a „sugárzását” tervezték el. Hiszen a *Sirály* Fodor Viola által kitalált színházi tere olyan, mintha egyenest a „kovidos” idők online közvetítésére találta volna ki a díszlettervező: látható és felvállalt a közönség hiánya a színpadon felállított nézőtérben. Most, utólag is beleborzongok, és akár egy tanulmányt is megkockáztatnék ennek jelentésbeli gazdagságáról. Magyarán: nem az van, hogy akkor mi, a laptopjaink előtt vagy androidjainkról kukkolók éppen nézünk valami pornográfiailag és színházilag titkosat, hanem a kamerákat pont úgy állították be, hogy látható legyen ez a csupán Csehovval megtöltött világ, amelyben nincsenek ott a nélkülözhetetlen nézők. Ennél is pontosabban: a marosvásárhelyiek online színháza őszintén vall arról, hogy ebből a színházból pontosan az hiányzik, ami a színház színházszerűségéhez elengedhetetlen – a közönség, akiből „energiavámpírként” táplálkozhat a színész.

A másik vonatkozás, amit viszont mindenképp meg kell említenem: a *Sirály* szereposztása Keresztes Attila rendező, művészeti igazgató „cévéjében” nem az első marosvásárhelyi telitalálat. Hihetetlen érdeke van ahhoz, hogy a maga koordinálta „humánforrás” potenciáljait a lehető legalaposabban kiaknázza egy olyan közös színházi szimfóniában, amelynél jobbat el sem tud képzelni még az az egyén sem, aki ezt a társulatot más társulatoknál jobban ismeri kívülről-belülről (gondolok itt rögtön saját magamra, hiszen ezt már a „társulatösszerázó” *Mélyben* című rendezésekor is megfigyelhettem).

És ez az összehangolt játék még a színpadtól távol is érezhető, kitapintható. Minden kezdő onlajnosságuk ellenére a szereplők hitelesek maradnak végig, bár nyilvánvalóan itt most sokat számít az, hogy ki mennyire kezeli jól egyénileg azt, hogy kvázi „üresben” játszik. Ilyen tekintetben én személy szerint és teljesen felvállaltan a Nyina–Trepljov–Trigorin útvonalat csak értettem, láttam, nyugtáztam, de

Jelenet az előadásból. Képernyőfotó

nem éreztem. Annál jobban viszont Mása (Varga Andrea) átható világfájdalmát és Arkagyina (B. Fülöp Erzsébet) velőtárázó kiszolgáltatottságát. Ezek annyira élesek voltak, hogy süttöttek a laptopom képernyőjén keresztül is. Szinte mágikus volt, ahogy ennek a két nőnek a jelenléte és összes fájdalma „átjött”, lelkileg is megtépázott engem, online-nézőként. De mondom: ehhez hozzá kell számolni azt is, hogy karanténosan az ember (lány) teljesen más dolgokra fogékony, ilyenkor a lélek alapjai fájnak.

És még van egy érdekes dolog, ami eddig nem rajzolódott ki számomra ennyire tisztán és metszően: Csehov *Sirálya* nagyon nyomatékosan szól arról a nagyon emberi vonásról, hogy soha nem abba vagyunk szerelmesek, amink van, mindig más kell, és többnyire éppen azért, mert elérhetetlen, megfoghatatlan, mert nem áll kötélnek. Ez tényleg tragédia az életünkben, és színpadon is, bár a színpad sokkal tisztábban, világosabban megmutatja.

Tudom, persze, és ezt visszaigazolta valamennyi színházi ember, akivel beszélgettem: az online színház a guminóhöz/-férfihez, koffeinmentes kávéhoz, alkoholmentes sörhöz hasonlatos „élményt” nyújt. De meg kell nyugtatnom a nyugtalankodókat: ez a műfaj, amíg világ a világ, az ember meg ember, nem fogja helyettesíteni a valódi, hús-vér színházat. És erre legalább két, nagyon nyomós érvem van: az egyik az, hogy a színész nem tud meglenni a néző ezernyi bizonytalanságból bizonyossággá formázódó jelenléte nélkül, mint ahogy a néző sem tud meglenni anélkül, hogy színházi élményként a színész jelmezének sugóságát, arcának rezdüléseit, hangjának a sejtekben való lerakódását várja el, élesen. Úgyhogy én azt mondom: maradjunk otthon, és közben reménykedjünk abban, hogy világunkban több minden helyre áll majd ehhez hasonló játszói könnyedséggel.

Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulata. Csehov: *Sirály*. Bemutató időpontja: 2016. január 7. Online előadás időpontja: 2020. március 12. **Rendező:** Keresztes Attila. **Szereplők:** B. Fülöp Erzsébet, Bartha László Zsolt, Makra Lajos, Kádár Noémi, Tollas Gábor, Lórinz Agnes, Varga Andrea, Korpos András, Bíró József, Henn János, Sallós Csaba. **Díszlet:** Fodor Viola. **Jelmez:** Bianca Imelda Jeremias. **Zene:** Boros Csaba. **Rendezőasszisztens:** Keresztes Franciska. **Ügyelő:** Szakács László. **Súgó:** Tóth Katalin.

KOVÁCS PÉTER ZOLTÁN

Emlékezés, regény, emlékezésregény?

Tamás Dénes regénye a kiadás fülszövegét jegyző Kemény István szerint igazi „aha-élményes próza”. Egyetlen fejezetet olvasva csak el egyszerre, ez valóban igaz. Azonban fejezetről fejezetre haladva ezek az aha-felismerések megkérdőjeleződnek, visszavonódnak, falssá válnak. A szerző „középkorára visszaemlékező regényt” szeretett volna írni, s ebből a középkorát és a visszaemlékezést is felleljük a szövegben. A regénységgel, a narráció struktúrájával azonban mintha baj lenne: a cselekmény nem folyik, meg-megakad, sok benne a kezdet és a vég, mégpedig úgy, hogy ez nem válik valamiféle művészi eszközként a mű erejére. A mű keretes struktúrája, az osztálytalálkozó alkalmából történő, következtetéseket levonni akaró visszaemlékezéses lehet talán az, amely választ ad kételyeinkre.

A *kezdet*, így hangzik az egyik fejezet címe: hol kezdődik azonban a kollégiumélmény? „A folyosón kezdődik. De lehet, hogy már a bentlakáshoz felvezető lépcsőkön”, mondja a narrátor, és valóban megbizonyosodunk róla, hogy a bentlakás bejárata radikálisan intenzív, maradandó élményben részesítette a fiúkat: társukat részegen, ájulásközei állapotban, félve a mindenható Bélabától, a lépcsőn hagyták. Ennek az élménynek a leírása bőven elegendő lenne ahhoz, hogy megteremtse az olvasó beavatódását a kollégiumi világba: a kontroll olyan, már-már ottlik szintű elhatalmasodásáról tanúskodik, amely elfeledtetheti a fiúkkal a bajtársiasságot, a segítségnyújtást. Azonban a szöveg tovább folytatódik, a narrátor éppen az előbb említett jelenetet leíró bekezdés elején negligálja e beavatódásélmény valóságosságát: „Mégsem kezdődhet a lépcsőkön”, majd a következő bekezdésben: „Akkor csak a folyosó marad.” A folyosó élménye azonban meg sem közelíti a lépcsőt: a jelenlegi és ábrándosan megidézett múltbeli gyermekesereg csoszogásának-kopogásának benyomásszerű leírása. A konklúzió: az én úgy avatódik be a kollégista életbe, hogy maga is része lesz ennek a végeláthatatlan csoszogásnak. Az intenzitás hanyatlásáról van itt szó, mint sok más helyen a kötetben.

kritika

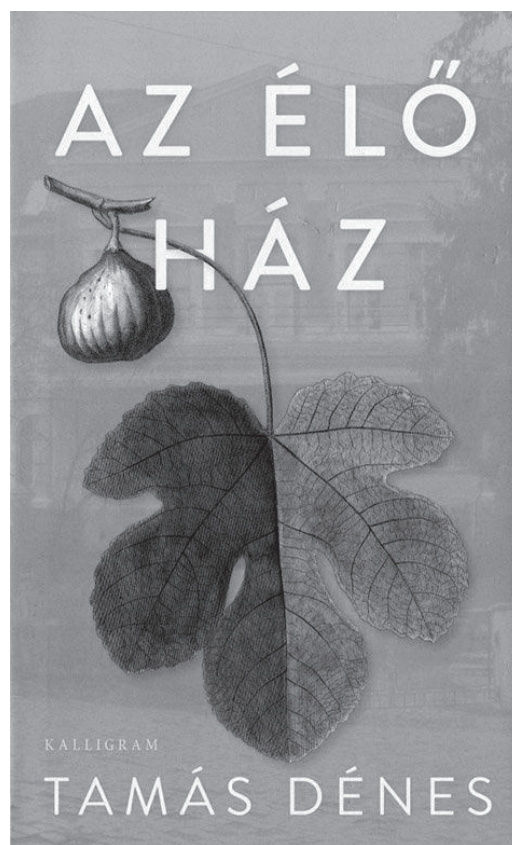
Kissé túltelítik a szöveget az érzékenység szófordulatai is, amik épp azt rabolják el a szövegtől, ami a lényege: az intenzitást. Ha mindig minden egyes esemény különleges, akkor az egész szövegből egy végtelen gyermeki (és talán gyerekes) izgulás lesz, reflexió nélkül. Ha minden gyermeki szemmél nagynak tűnik, nem tudunk rendet tenni a valóban fontos és az elhanyagolható között. Ha az évés intenzitása minden egyes alkalommal le van írva, ahányszor az étellopás szóba kerül, akkor a végére ez az érzet elveszíti hatóerejét: elsőre érdekes (már amennyire), hogy a kamaszdó fiúk éppen serdülésük okán folyton éhesnek érzik magukat, és el-elcsennek valamennyi ételt társaiktól. Újra meg újra nyilvánvalóvá válik, hogy az étel képében nem értéket lopnak, csupán serdülőkori elemi vágyaikat elégitik ki. Ezért is válik kissé lapossá a fejezet befejezése: akik nem fogadják el az ételcsenés értelem nélküli mechanikáját, és nagy lak-

mározásra készülnek a vakáció előtt, azokkal nem a begyűjtött finomságokat, hanem egy kétéves, félig avas tábla szalonnát etetnek meg a társaik.

Néha a hangok összemossa is disszonánsá teszi a szöveget. Persze nem arra gondolok itt, hogy a felnőtt hang vissza-visszatekint gyermekkorára, ezzel semmi gond nincs, sőt, néha egészen érdekes módon jutunk el egyik időtérből a másikba. A probléma ott adódik, amikor a gyermeki beszélő azon elmélkedéseit kéne hitelesnek vennünk, amelyek így hangzanak: „A vers nem az, ami van. [...] Csak anyyiban van, amennyiben feltámad benne. [...] A vers az, ami előhívja őt.” És így tovább. Valóban egy tizenéves bentlakó szájába adhatóak-e a nietzschei „Isten meghalt” szólamai, amelyeket egy negyedik esztendőben meghasonlott istenkép támaszt alá? Valóban így jut-e el a gyermeki érzékenység egy már-már szolipszisztikus szubjektumfelfogásra, amelyben „ő sehol nincs odakint. És mégis neki tekerőzik a függöny, neki takar az asztal, neki záródik össze a szobányi távlat”. (115.) (Aztán kicsit didaktikus módon a beszélő kezébe kerül az *Im-ígyen szóla Zarathustra*, melyben végül megtalálja öngazolását.) S emellé az istenkép mellé rögtön beszlisszol (ha csak egy fél oldal erejéig is) az elnyomó apakép, a tanító bácsi és a nagyobb fiúk által megtámogatott lacani *nom du père*. A túllírízált hangok sokszor megbontják a regénybeli világteremtés folyamatát. A hangok jelöletlen keverése sok esetben előnyére is válhatna a regénynek, sokszor azonban azt érezzük, betolakodó hang szól ki a szövegből.

A regény kérdésfelvetése ettől eltekintve valóban zsigeri: honnan tanulják meg a bentlakók az engedelmesség, a bántás, az önmaguktól való kifordulás módozatait? Amíg ezeket az eseményeket követjük nyomon, amíg a diákokkal vagyunk, valóban érzékeljük a feszültséget, és a vak, tudatlan elszántságot, ami ezeknek a fiataloknak a tetteit vezérli. Amíg közvetlen módon férünk hozzá a fiatalok érzéseikhez, gondolataikhoz, addig azok valósnak és eleminek tűnnek: „Nem tud megütni.” (129.) Ez a mondat nyújt csupán fogódzót annak a folyamatnak az értelmezésében, amely során az énelbeszélő lelke megkérgesedik úgy a társai, mint apja irányába. Sokkal hitelesebb ez, mint a tanító bácsi szimbolikája, mint a versvilág szolipszizmusa, vagy mint maga Zarathustra. Mint ahogyan az is hitelesnek hat, ahogyan a fiatal fiú a lányokhoz való viszonyát írja le. Mert bár társai előtt konvenciókba sodródik, álmaiban a lányokkal – Katival, Zsuzsával, Flórával, a román kémiatanárnővel, tulajdonképpen mindenkivel, hiszen, ahogyan vizsgálva bevallja, még mindig „szerelmes mindegyikbe” (46.) – valamiféle bensőséges, „nemi szervek nélküli, paradicsomi meztelenség”-re, „pihekönyű, növényi boldogság”-ra vágyik. (134.)

Ezért is lesz nagyon hatásos (a szó jobbik értelmében) a szöveg zárata. A főszereplő a történelem folyamán két következtetésre jut: a bentlakásbeli agresszió végső értelme a csoportszellem megerősítése, valamint: a szexualitással való kísérletezés célja, hogy végül eljussunk az igazi, teljes életet és annak minden zugát kitöltő szerelemre. Ezen következtetések azonban a zárlatban szertefoszlanak. A szerelem változó, Flóra sohasem marad ugyanaz,

aki eddig volt, ő maga pedig ugyanúgy nem tud uralkodni szexuális kíváncsiságán, mint eddig. Sőt, e nők iránti (kicsit Don Juanra hajzó, kicsit mégsem) falánksága egész életében elkíséri: ugyanezt érzi felnőtt fejjel az osztálytalálkozón is. Ugyanígy: a vágyott csoportdinamika is felbomlik: hiába tűnik úgy, hogy a verés, pofozás, „papucsolás” előjoga azért van, hogy beavassa a fiúkat a felsőbb osztályosok körébe. Hiába tűnik úgy, hogy csak újoncként kell kiállni a pofonok fájdalmát, a vágyott befogadás fejében. Az agresszió tovább folyik később is, fel-felbukkan, és most már a célja sem oly nyilvánvaló, mint azelőtt. A felnőtt perspektívájából is ugyanez látszik: már nem tud közösséget vállalni azokkal a fiúkkal, akiket évtizedekkel ezelőtt lépten-nyomon együtt volt. Az emberi kapcsolatok kiszámíthatatlanok maradnak, amennyiben az erőszakra épülnek, de a szerelem is ingatag, ha csak a szexuális kíváncsiság hajtja.

E szöveg, amint az az olvasásfolyamat alatt kiderül, a hagyományos értelemben semmiképpen sem nevezhető regénynek, s ezen még a címdalton található ilyen jellegű műfajjelölés sem segít. Hiába mondja magát a szöveg regénynek, az epizódok következtelen egymásutánja nem regénnyé, inkább valami Szindbád-féle impresszionista-romantikus novellafüzérré teszi a szöveget, a logikai-időrendi szálak kuszák – akarva sem igazán lehet regényként olvasni.

Tamás Dénes szövege/regénye/novellafüzere/elbeszélő lírafüzere végül is teleologikus építkezési elvet követ: minden részlet a végkifejletben nyer értelmet. A diákkori vágyak, a teljesség vágya, a csoporthoz tartozás epizódjai éppen olyan kuszák, mint amilyenek az iskolaévek egy kamasznak tűnnek. Ahol ez a zavarosság tisztázódni tud, az a visszatekintő felnőtt elméje, aki szeretne továbblépni, de mégsem tud. Haragszik társaaira, mert beleragadtak abba a csuszamlós és kiismerhetetlen világba, melyet a kollégium épített fel számukra. Hogy ő mennyire volt képes azt maga mögött hagyni? Döntse el a kirakósdarabokat más és más sorrendben összeilleszteni képes olvasó.

Tamás Dénes: Az élő ház. Kalligram, Budapest, 2019.

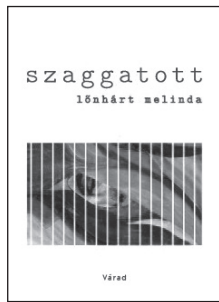
„Micsoda szín és fénytörés”

Lónhárt Melinda: *Szaggatott*. Várad Kiadó, 2018.

Lónhárt Melinda legújabb kötete egyrészt a mondanivaló letisztultságával, másrészt formai virtuozitásával lepi meg az olvasót. Találhatunk a kötetben szösszenetnyi négy sorost, finomszövésű haikut, központozás nélküli szabad ötletek jegyzékét, valamint hosszan hömpölygő vers és próza közötti átmeneti szövegeket is. Külön kiemelendő a versek játékosága. Játék a versformával; szembezőkők a versparafraízok törmelékei. Hangsúlyos József Attila jelenléte, de elbújtatva felfedezhető Vörösmarty, Ady, Karinthy, Tamási Áron, Szent Pál *Szeretethimnusa*, a *Halotti beszéd*, Kómvés Kelemenballada vagy akár népi gyermekmondóka. Van, hogy bűvópatakszerű a parafraízis, áthallások új szövegkörnyezetben, amik sajátos jelentésárnyalatot adnak, mivel az áthallásokban ott az eredeti vers íze, ezt mintegy hurcolja magával az új versben is.

Gülszóveg

Külön kiemelendők viszont az ismert versre ráépülő, abból szétindázó átköltések. A *Születésnapodra* című versben a József Attila-vers sajátosan játékos ritmusa, szójátékos rímei bár felismerhetőek, de mégis másképpen, egy másik élethelyzetet tükrözendők. Talál a kolozsvári Monostor negyed körengetéjében a befalazott asszony balladája – habár itt zemplom, bank és „száz ezer pont ugyanolyan börtönablak” áldozata (*Mielőtt felgördül a sziszüphoszi kő*). Különösen szívbe markoló

a páli *Szeretethimnusz* „felhasználása” a szerelem kínjának érzékeltetésére (*A szerelem ma holdfogyatkozás...*)

A kötet verseiben gyakoriak az ajánlások, egy-egy konkrét személyhez, költőtárhoz, családtaghoz írt versek, vagy épp az apa halálát, hiányát tematizálók. Konkrét, éles fénytörésű élethelyzetek, gyermekkor, hiányok, kérdések (rengeteg a kérdés a kötet verseiben), fityiszt mutató, csak azért is humor mentén válik szaggatottá ez a kötet. Mert ahogy a kötet fülszövegében olvassuk: „ami szaggatott, nem szakadt: teljes egész, sebekkel, szakadásokkal, résekkel, leválni készülő részekkel.” A kötet címadó verse szerint ez a szaggatott egész valami olyasmi, ahogy áttetszik a vízen a nap, a poháron a víz, az üvegen a pohár – és ezzel együtt „minden egyben áll”. Maga a látás, a tekintet szaggatottsága ez, amikor is a szaggatottság maga a teljesség. „Szaggatott határvonalak mentén micsoda szín és fénytörés” – így folytatódik a vers. Az egész, ami nem a részek összege. Mert vajon visszavezethető-e valami egészre a színképa? Az összes szín keverékére talán? Az apró részletek csillanása egészebb mindennél. Akárcsak Lónhárt Melinda kötetében.

Örömirás, örömolvasás

Végh Attila: *Sárkányfüves könyv*, Előretolt Helyőrség Íróakadémia, Bp., 2019.

Végh Attila könyvét olvasva az volt az érzésem, íme egy Hamvas Béla-i értelemben vett babérligetkönyv, ami nem sértődik meg, ha nem életre-halálra olvassuk. A *Sárkányfüves könyv* kedvec kávézóba, vadszőlős tornácra való, egy pohár bor mellett el-elnézve a napfény játékát a lapokon.

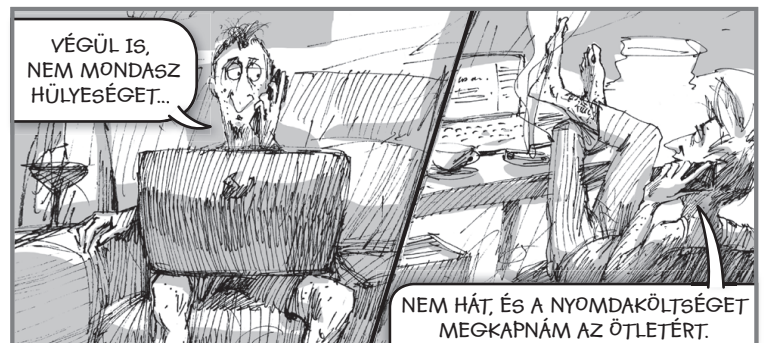
A Márai Sándor *Füves könyv*-ével való párbeszéd érdekes, izgalmas ötlet. Sőt játék: ahogy egy könyvkoncepciót kölcsön vesz, de saját tartalommal tölt fel. A kötet címeiben hűen követi Márai könyvét. De csakis címeiben! És nem kis csáberőt jelent a kedves olvasónak az „élet”-ről olvasni – még ha nem is a nagybetűsről, csak úgy szimplán a kisbetűsről. A könyv miniszéi mögül ugyanakkor egy arcél, karakter is kirajzolódik, életmórszáival, megélt jelentőségteli eseményeivel. A beszélő nem rejti el magát személytelen bölcseségek álcái mögé, és semmiképp sem a kilúgozott sztoicizmus vonalán halad. Frappáns, a mindennapi élet diktálta vagy abból leszűrt kis bölcsességek ezek. Sokszor a pillanatnyiság, az átfutó gondolatok felülírják az időtálló, kikristályosult bölcseséget. Ezek a villanások szépek, elgondolkodtatóak. Emellett előfordul, hogy a szerzőt magát is beszippantja Márai, például az *Arról, hogy a dolgokat meg kell várni* címűben szinte ugyanaz a tartalom és még a hangneme is. Máshol megelégszik a közhelyes tartalommal, megint máshol valahogy túl „szépen” ír, azaz túlságosan lekerekített, po-

entírozott a mondanivaló. Mondhatnánk, hogy mindez a füves könyvek hagyományából adódik, amibe belépve a szerző óhatatlanul is magára ölt egy szerepet. Sokszor a tanács is túl direkt, tanító, morális fölényt feltételez, amivel a stílus öntetszelgővé válik. De szerencsére a megélt élet fénytörései, az apró, de jelentésszerű élethelyzetek, amikben nem mellesleg saját korunk ellentmondásai is megmutatkoznak, felülírják a tanító leereszkedéseket. Frappáns szójátékok („aki mindent ideásít, arra az idea ideásít”), költői merészességű gondolatkapcsolások állítják meg az olvasót. Utóbbi például *A kényelemről és a magányosságról* címűben, amikor a beszélő felteszi a kérdést: mit jelent egyáltalán a kényelem? És a válasz: „azt jelenti, hogy az ember szívében havazni kezd: vatta hull a belső égből... és mi, akiknek a szívében immár lovas szánok csilingelnek utat, egyszer csak rádöbbenünk: egy város alussza téli álmát bennünk”. Habár most látom, hogy a citált részben kétszer is szerepel a „szívében” szó, de nem baj az. Emberi, szerethető, igazi olvasóbarát könyv.

FLEISZ KATALIN

Home office járvány idején

Szöveg: Vincze Ferenc / Rajzoló: Csillag István

A tizenhárom éves Gianni Schicchi

Mint a csillagok az égen, épp annyira megszámlálhatatlanok azok az operafogyasztók, akik méltatlankodva fortyognak új- s újból jó és még jobb hangú adottságú, kimagaslóan tehetséges énekesek színpadi bénasága miatt. És ezzel párhuzamosan ama operaprodukciónak is, amelyek bár zeneileg a tökélethez célozzák meg, térhasználatban, karakteralkotó színészi játékban, dinamizmusban a szükségesnél kevesebbel is beérik. Emlékezzünk csak!: egy-egy csillogó tónusú tenor hosszú percekre felveszi a dicsőséges győzést, a szerelmes vagy épp halálba induló hős szabványpozícióját, lépésbe merevedik, súlypontja elöl, hátsó lába funkciótlannul a semmibe hanyatlik, ő pedig keblét és karját előre lendítve a tőle telhető legjobb adja, kockáztatva egyszersmind, hogy jórészt a rendező tehetetlensége miatt semmitmondó, sematikus pózával a nevetséges határára sodródik.

Igazán eseményszámba megy ezért, ha egy drámai színház vág bele operaelőadásba, a pódiumot rendeltetésszerűen használja, profi színészekkel, a világalkotásban bravúros szabadságú rendezővel!

A 2020-as világjárvány túlcsonduló online-operakínálatában ilyen előadásnak számít a Kolozsvári Állami Magyar Színház 2007-ben bemutatott *Gianni Schicchije*, amely imhola a nemzetközi színházi világnap ürügyén vált az internethasználók számára hozzáférhetővé. De hát hogyan volna esemény, ha (sokak között) két olyan név fémjelzi ezt a „régit” produkciót, mint Silviu Purcărete rendező és Helmut Stürmer díszlettervező, aki a maga komponálta világosítással is ráerősített az emlékezetes látványra.

Tizenhárom évvel ezelőtt persze elsődleges volt – és igazi! – az élmény. Most, az optikai kábel, a bináris kódok és a képernyő ledjei által „adattá” butítva legfeljebb arra vállalkozhatunk, hogy egy tizenhárom éves emlék bizsergésében szeressük újra – ki tudja, hányadszor! – Puccinit és ékszerhez fogható vígoperáját, az 1918 decemberében New Yorkban bemutatott „triptikon” (*A köpeny*, az *Angelica nővér* és a *Gianni Schicchi*) legmarkánsabb, metszően telibe találó darabját. Dante *Isteni színjátékának* pár sorát alapul véve Giovacchino Forzano a maga rendjén olyan librettót írt Puccinik, amely ma nálunk, Erdély-tájt sokak gyomrát görcsbe rándíthatná az érintettség miatt. Hiszen a mindennél fontosabb Örökségről, családok százainak, ezreinek központi problematikájáról szól; az Osztózárról, a Jussról, a „kaparjkurta” szemléletről. Arról, hogy halálesetben a hátramaradtak rokoniságát (holló hollónak...) felülírja egy másik naturális törvény, egy jóval keményebb, amelyet nagyvonalúan a természetes szelekció rovatába szokás beírni: ember embernek farkasa.

Amikor 2007-ben Kolozsváron színre készült kerülni a *Gianni Schicchi*, a drámai színház vállalatát sokkal inkább kísérte jóindulatú szurkolás, mintsem kételkedés. Akkor is kiváló színművészek játszottak a társulatban, és általában véve egyetértés mutatkozott abban, hogy akik a Purcărete jegyezte produkcióban szerephez jutnak, maximálisan fognak „énekelni”. De nyilvánvaló volt az is, hogy kölcsönemberek nélkül lehetetlen. A Kolozsvári Magyar Opera magánénekesei közül a címszereplő megformá-

lója, Sándor Árpád és a Rinnuccio szerepét adó Pataki Adorján úgy vettek részt a játékban, hogy professzionalitásukkal nem lógtak (illetőleg magasodtak) ki túntetőleg a többiek közül, a színházi társulat pedig valósággal meghatotta az akkori hallgatókat azzal a mindentbele lelkesedéssel, amely – ízléssel, empátiával, vibráló szerepazonosulással társulva – színházünnep tette a kolozsvári *Gianni Schicchit*. Purcărete és vizionárius kollégái voltaképpen úgy „csinálták meg” az ízig-vepig modern opera buffát, hogy a színház és a zene egymás mellé rendelődő, elsőseget vagy vetélkedést nem ismerő szimbiózisban teljese-

Amplitúdó

dezt ki. A rendező tizenhét percnyi groteszk némajáték-előszóval toldotta meg Puccini és Forzano művét, helyzetbe hozott, ugyanakkor megszabta az egész produkció kulcsát, hangoltságát. Egy ugyancsak néma szereplő, az antik tragédiák kórusát, outsidert és krónikást egyaránt megvalósító szemlélő egészítette ki a Puccini-féle karakterkészletet, aki pusztán jelenlétével, mimikájával, ripacs playbackeléssel – vagy csupán megfigyelői státusával – kötötte össze a nézőket a színpaddal, a 14. századi Firenzét a 21. századi Kolozsvárral, a vagonra áhítóző rokonsgát és a helyzet kiaknázásában verhetetlen, furmányos parasztot a moralitásban magabiztos (vagy épp moralizálásában önhitt) néző-hallgatóval.

JAKABFFY TAMÁS

Madarak és felhők

Az 1967-es évszámot viselő *Madár* című monotípiája Soó Zöld Margit egyik legmodernebb munkája. Az évszám és téma összefüggése sokatmondó, hiszen az 1968 körüli szabadságtörekvések szellemiségére Soó Zöld Margit is rezonált, tettvágyát és bizakodását talán leginkább ebben a munkában fejezte ki.

Ebben az időszakban készült monotípiái technikai felszabadságukban is ennek a szellemiségnek a kifejeződései. Soó Zöld Margit szabadelvű, európai ember. Humanizmusa, életérzése közép-európai, rokon Hrabal humorával és Szilágyi Domokos drámai látásával is.

A hetvenes évek művei ez utóbbinak a világával ápolnak szoros kapcsolatokat. *Rekviem egy költőért* (1976) és *Kényszerleszállás* című nagyméretű tusrajzait kimondottan Szilágyi Domokosnak ajánlotta a művésznő. Mindkettőn hasonló, kiégett facsonkból „mintázott” emberfigurát láthatunk, csonka ág-szárnyakkal, arc-talanul, amint átrepülnek „e pókhálós századon”, ahogy maga a költő határozza meg korát a *Kényszerleszállás* című versében.

Soó Zöld Margit ahhoz a generációhoz tartozik, amely az ötvenes években a szocialista realizmus megkövetései között végezte a főiskolát. A realizmust a szocialista realizmus elsősorban közerthetőségként értelmezte, amelynek a figuratív ábrázolás volt a kézenfekvő eszköze. A művészek azonban sokszor nem a látható valóságot kellett leírják, hanem a „létrejövő” szocialista realitást kellett előrevetíteniük, vizionárius-optimista kifejezőmódban. A művészeti közbeszédet ezek a témák uralták, és a formalizmust (értsd: művészeti forma- és expressziókeresést) lépten-nyomon elítélték. Az oktatás pozitívumaként hozható fel, hogy a diákok szolid mesterségbeli tudásra tehettek szert. Az akadémiai oktatás átörököltette a régi nevelés elvárásait, így az anatómiára, perspektívára, rajzra nagy hangsúly esett. Ez pedig technikai lehetőségeket biztosított azok számára, akik a későbbiekben újítani kívántak a grafika területén.

Soó Zöld Margit festészetet tanult, és mint generációjából többen (Tóth László, Kusztos Endre), nem festéssel foglalkozott a

főiskola után, hanem grafikával. Itt hasznosította ő is képzőművészeti tudását.

A monotípiák motívumai annyira általánosak (madár, erdő, hal), hogy megállapítható: ezek csupán ürügyet képeztek egy konfiguráció, egy kép megteremtésére. Soó Zöld Margit munkaságáról általában elmondható, hogy a motívum érzelmi töltete vagy a téma üzenete fontossággal bír a mű létrehozásában. A monotípiák absztrakt-dekoratív vonulata azonban háttérbe szorítja ezeket a sajátosságokat. Ezek esetében, hogy a szocreál megbélyegző terminusát használjuk, Soó Zöld Margit „formalista” volt.

A két tárgyalt, madarat ábrázoló grafikai lap mögött húzódik egy másik vonulata is Soó Zöld Margit művészetének: a pasztellek, akvarellek és szénrajzok. Ezek a nyolcvanas évektől jelentkeznek, s dominánsá válnak a művésznő késői alkotásaiban. A pasztellekben a teljes felszabadulást, a tájélmény előtti őszinte megadást érhetjük tetten. Pasztellsorozatai és szénrajzai a festéssel való kibékülés érett jelei. A művésznő elszakad a virtuóz tudást demonstráló attitűdtől, képei békésen magabiztosak, szeretetet árasztanak. Deltai tájai, karakteres domboldalakat megjelenítő képei, a felhőket feltérképező rajzai mind a természet csodálatának határozott, monumentális és mégis bárszonyosan finom, csipkeszerű részleteket is megrezegtető bizonyítékai.

Ezek a képek műfajukban nem is törekednek újításra. Nagyságuk talán pont ebben rejlik: időtlen eszközökkel időtlen képeket tudnak úgy megjeleníteni, hogy mégis érződik rajtuk, hogy csakis ő láthatta így, s pont ő látta így velünk.

SZÉKELY SEBESTYÉN

Jelen szöveg a sepsiszentgyörgyi Erdélyi Művészeti Központban megrendezett kiállítás katalógusszövegének rövidített változata

Kovács András Ferenc nyerte el az Arisztis Irodalmi Nagydíjat *Requiem Tzimbalomra* című kötetéért március 2-án. A költő mellett Cselényi Béla, Kovács Judit, Szajbély Mihály és Mártonffy Marcell részesültek elismerésben.

A Helikon-estek soron következő állomásaként Borcsa Imola *Magnebhat* című kötetének bemutatására került sor március 5-én délután hét órától a Planetáriumban. A szerzővel Antal Balázs beszélgetett.

Szövegterek címmel nőnap irodalmi beszélgetés zajlott március 8-án a székegyudvarhelyi Gondúzóban, majd március 9-én a csíkszeredai Kájoni János Megyei Könyvtárban. A meghívottak Gáspár-Singer Anna, Hidas Judit és Szeifert Natália írók voltak, beszélgetésüket Murányi Sándor Olivér moderálta.

A *Helikon* és az *Apostrof* folyóirat is ünnepli idén indulásának 30. évfordulóját. A kerek évfordulóhoz kapcsolódóan a Balassi Intézet – Bukaresti Magyar Intézet több olyan irodalmi rendezvényt is szervez, melynek célja a magyar és román nyelvű folyóirat-párok bukaresti bemutatkozása. Az első eseményre március 9-én került sor,

mely alkalommal Ion Bogdan Lefter irodalomtörténésszel, az *Apostrof* folyóirat munkatársával és Karácsonyi Zsolt, a *Helikon* folyóirat főszerkesztőjével beszélgetett Răzvan Voncu, irodalomtörténész, irodalomkritikus, a Román Írószövetség tagja. Az est házigazdája Kósa András, a Balassi Intézet igazgatója volt.

Március 10-én Plainer Zsuzsa *Az ideológiai éberségről. Fejezetek a nagyváradi (magyar) kulturális intézmények (sajtó, filharmónia, színház) cenzúrájának történetéből a Ceaușescu-rendszer idején* című kötetét mutatták be a Planetáriumban. A szerzővel Péter László, a Babeș-Bolyai Tudományegyetem Szociológia Karának adjunktusa beszélgetett.

Kárpát Körút 1.0 néven indított felvasósorozatot március 11. és 13. között a Fiatal Írók Szövetsége székelyföldi és felvidéki célállomásokra. A Körút első részében a tervek szerint Kovászna, Kézdivásárhely és Sepsiszentgyörgy oktatási intézményeibe, könyvtáraiba és kulturális

tereibe látogatott volna el André Ferenc, Borcsa Imola, Mărcuțiu-Rácz Dóra, Seres Lili Hanna és Vajna Ádám. Ugyan az óvintézkedések miatt az iskolai tevékenységek elmaradtak, a kovásznai és sepsiszentgyörgyi felolvasásokat még sikerült megtartani.

Március 15-én Kásler Miklós, az Emberi Erőforrások Minisztere nyilvánosságra hozta 2020 József Attila-díjasainak névsorát. A kitüntetést idén Babics Imre költő, versszerkesztő, Gróh Gáspár irodalomtörténész, kritikus, a Magyar Művészeti Akadémia nem akadémikus tagja, Jávor Béla író, publicista, Mandics György író, a Magyar Művészeti Akadémia nem akadémikus tagja, Papp Endre irodalomtörténész, Tárnok Zoltán író, szerkesztő, Thimár Attila irodalomtörténész, egyetemi oktató, szerkesztő és Ugron Zsolna író kapják.

Szilágyi Aladár Spectator-díjas író, újságíró, helytörténész és a *Várad* folyóirat alapító szerkesztője március 17-én, életének 77. évében elhunyt.

Március 23-án életének 91. évében elhunyt Erdélyi Lajos fotográfus, újságíró, Auschwitz-túlélő, memoáriró.

Menekülés

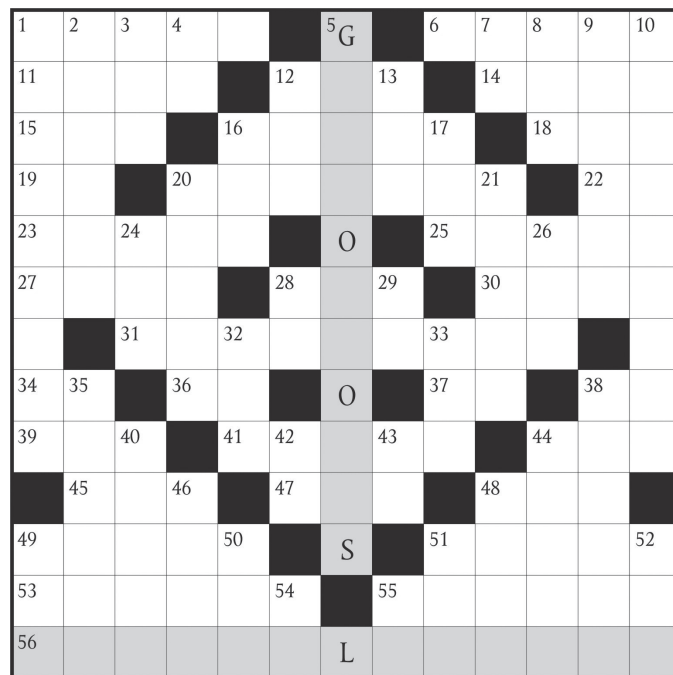
Nincs olyan eszköz, melyhez az ember ne folyamodna, hogy megmeneküljön a ...

A fősorok Thomas Alva Edison fenti gondolatának a folytatását rejtik.

VÍZSZINTES: 1. Ételt gőzben puhít. 6. Palackzáró. 11. Elemi párány. 12. Husáng, karó. 14. Szalma-köteg. 15. Kettőzve: egzotikus fadob. 16. Kémiai kötés típusa. 18. Szemmel érzel. 19. Távolodva. 20. Működésében meg-megálló. 22. Fél toll! 23. Szántó föld betakarítás után. 25. A közelebbinél. 27. Járomba fogott (állat). 28. Becézett Aladár. 30. Titusz beceneve. 31. Derék kényeskedve riszálása. 34. Lufi közepe! 36. Súlyarány, röviden. 37. Az alumínium vegyjele. 38. Kutyafej! 39. Ismételt tagadás. 41. Dőre, oktalán. 44. Kétszer, latinul. 45. Újság, folyóirat. 47. Eltérő, különböző. 48. Kopasz, lombtalan. 49. Rádiólokátor. 51. A földre tesz. 53. Az aljánál

elhelyez. 55. Ferenc az oviban. 56. A folytatás befejezése.

FÜGGŐLEGES: 1. Emelkedett, fenséges. 2. Tokaji boroshordó. 3. Dűledék, ruina. 4. Orosz folyam. 5. A folytatás kezdete. 7. Uborkaszelet! 8. Péter társa a naptárban. 9. Csavar része. 10. A pápa híve. 12. Óriás kígyó. 13. Szintén, angolul. 16. Így is becézik Ildikót. 17. Szerda, röviden. 20. Kisiskolás. 21. Edény puha fémből. 24. Személyemre. 26. Szerb város, vasúti csomópont. 28. Kaik közepe! 29. Szamárbeszéd. 32. Zárkalakó. 33. Római istenség. 35. Ide-oda a folyosón. 38. Puzzle-t megoldó. 40. Tollas állat. 42. Annyi mint, röviden. 43. Az arzén vegyjele. 44. Súlypát. 46. Török váltópénz. 48. Becézett Teréz. 49. ... Vallone; filmszínész. 50. Radián, röviden. 51. Ráskai ...; kódexmásoló apáca. 52. Káposztafajta. 54. Kicsinyítő képző. 55. Üres film!

A *Helikon* 2020/6-os lapszámában közölt *Tisztelet* című rejtvényének megfejtése: más-más szemszögből látjuk.

R.T.

TÁMOGATÓINK: Romániai Írók Szövetsége Nemzeti Kulturális Alap

TÁMOGATJA AZ RMDSZ ÉS A COMMUNITAS ALAPÍTVÁNY

Primăria și Consiliul Local Cluj-Napoca *The Heart of Transylvania*

Proiect realizat cu sprijinul Primăriei și Consiliului local Cluj-Napoca. Kiadványunkat Kolozsvár Polgármesteri Hivatala és Városi Tanácsa is támogatja. Revistă finanțată cu sprijinul Ministerului Culturii și Identității Naționale. Kiadványunk a Kulturális és Nemzeti Identitás Minisztériumának támogatásával jelenik meg.

Alapító főszerkesztő: SZILÁGYI ISTVÁN
Főszerkesztő: KARÁCSONYI ZSOLT
vers, műfordítás

Főmunkatárs: EGYED EMESE
KIRÁLY LÁSZLÓ
SZÓCS ISTVÁN
Lapterv: ÁRKOSSY ISTVÁN; Számítógépes tördelés: FAZAKAS BOTOND; nyomtatja a Misztófalusi Kis Miklós református sajtóközpont

Szerkesztőség: DEMETER ZSUZSA: kritika
HORVÁTH BENJI: Pavilon 420, Artefaktum
PAPP ATTILA ZSOLT: film, interjú

MÁRTON EVELIN: próza
MÁRCUȚIU-RÁ CZ DÓRA: honlap
RÁKOSSY TIBOR: műszaki szerkesztő
DEÁK JUDIT: szerkesztőségi titkár